

САДРЖИ ТОГ ОР

ВОЉДИМ

КОМ. ГЛ. 3

САНДРИК ЈОГОР

В Ö Р Ы Н

ПОВЕСТЪ

КОМИЊИГА ЛЕЏАНИН
СЫКТЫВКАР—1931

Е. А. Шахов. В лесу. Повесть

Отпечатано в Типографии
Коми Издательства уполн.
Облита №932 Заказ №6007
Тираж 3000 экз.

Отв. редактор П. Шеболкин

Выпускающий Н. Елькин.

I

БАРАКЫН

Коркө ічөт дырји-на батө катөдіс менө „Вөравоскө“ керлеңны Зев ыжыд турса турун доддөн, дод бөжас көлүј тыра қола доддөн, мі мөдөдчим туюө. Менө пукөдіс вөв вылө, а ачыс муно дод бөрганыс подөн, кутышталө шыбөлјасыс.

Кујім лун чөж мі өтырыша муним. Вөвным омөл, а мегырным зев јон, кыз. Паныдавысјас еща серавлысны: мегыр јон, а вөв мерлынакөд... Кер кымын і леңанныд тащөм вөвнад... Мегырсө-һин өдва кыскалө-да.

Батөлы, тыдалө, јанчим-да, һинөм налы вочасө оз шулыв.

Коркө воім „Вөравоскөд“. Вөчалөмаөсө ічөтік керкајас. Мукөд керкајасыс вевтјасөдыс мытчысыштөмаөсө струбајас. А мукөдыслөн шыныс петө пывсанјасыс моз јурјыв өшинјасөд.

Мі сувтім өті керка дорө. Батө вөзјыөіс шонтысышны. Пырім. Көрт пача, му жожа, өшинтөм керка. Сувтнытө он бертчы. Зев ескө окота вөлі пач дорас шонтысыштны да ег лыет. Порог дорас і сулалі. Бат ез-жө дыр ов. Мыкө сорһитыштіс накөд, дај петіс. Петігас щөктіс менө овлыны.

Һедкыр мыови воисны тодтом мужикјас. Најо вo-
тоз сени морт мoд вoлисны-һин. Кодкo ме вылo зев
мiстoма визoдлис: мешајтчан-пo, сiз-һин һекытчo
бергoдчыны. Повчи... Oдјонжыка петi ывлаo.

Oыр-на лoи дод дoрын видчыoны батoс. Коркo
воис-жo, да вел ылoз-на муним воzо. Һеылoз кeжo-
дис тужыс, дај сувтим.

—Кoни-нo,—јуала батoлыс,—сeсeга пондам уз-
нытo?

—Керка вoчам да сени i узам те да ме.

Керка мeстaо кeжигoн вoли рoмдo-һин. Коркo сe-
са вoјшoр гoгoр керка пыдди мiјан eштис чoм. Дрa-
һечыс поткoдлoм пoвја чoм. Чoм воzас вaјим бимыш,
кoндајасыс вoчим бiпур да пeстим гaжa бi.

Бi... eнтo он убoлит бoкo чoвтлыны... Вот зiк-жo
тачи, кычи мi oни те да ме oгo убoлитo вeшјышты
бi дoрыс. Тани-нo мы—oкoтaыс. Вaж кузaыс-мi
мы-мi баракыд бiпур дoрад вeк co кыскыштo. Он,
он— да i пeстыeлан барак дoрад“.

Сeки нa,o кыкнаныс бергoдчывлисны бараклаы.
Барак пoлoн тысалисны југыд бiјa гырыс oшинјас.
Oшинјас пыр—щaј јуыeјас да ужнајтыeјас.

—I јeщo-на зык да шe... Eкoн пoзo-жo-һин,
чoмјад oвнытo.

1

Мi вoлим унаoн—барактыр јoз. Бригадaыс морт
кыз кымын да шoрјывса кервoчыeјас. Тoрја-һин
унаoн лoлывлам рытјасo, coјиг-јуиг дырјi. Кодлыкo
һекытчo лooма пукынысo, кодлoнкo— һекытчo
пoртeo пуктыны... Цaһыштыeјаслы гырзa јыланыс

тувкјöдлбнн... Кыџи-нö сөтчö он дöзми... Кыџи-нö
он јортчышт!

І повешытасны-жö вöлі мијан бригада вылö:

—Сöтана! Кыџи ладвöјöс сөтсены.

Сіјөн-нын медеа зескыд—рыјаснас мијан дінö
бокöвöј јöзы да мöдарсаыс јона локтöны да.

Скөрöс^с воліны.

Медеа-нын уж вылыс воём бöрын сөјтöз-јутöз.
Зумыштчöмаöс... Бытö мыкö вöчтöмтор колöма...
Бытö мыкö лишнöј лöбма... Оз еорнитны, оз серав-
лыны, нi мöда мöдныскöд, кыгчöз оз, оз вен-
чыны.

Мыј налөн овлывiö секса здук вылын вежöра-
ныс — он вермы гогöрвоны.

П ртчысалигөн пыркавтöм јi зöлья паскөмнысö
кыџ сурö öшласны матiч пöлөн. Кургыс тарјас-моз
ковјаснысö увтаныс суркңалöмөн кыџ сурö гiггi-
галасны нар куџа да кыза-кыза песовтасны чiгар-
кајас... дернитасны сіјöс первој шыг выланыс.

Пöтöлök вежöсöдыс кымöр-моз пöдас лiвјавны
кiзöрынк лöзов шык. Шупалöм паскөмјассыныс
пöндöны гылавны улме војтјас. Төпкöны волпаз
кöлујö, зöжгöны долалöм пыга выiö... Оз, оз дај --
кöд сурöлы плешвыланыс шпöткысöны... Чiгарка-
аныс зöжгöны...

Тайö локыс оз-нын мијанöс кыскыштны—сiџ
ылöсас сöткыштасны.

Ташöмöс воліны кервöчысјас.

На мөз-жö ывлаын пусiг-мозныс бур пöт щенöд-
часны нывјас јамшiцiкјас. Дыр на ескөн оз помаг
налөн брөнгöмныс, оз кö кущöмкö ладö öлöd најöс
ортсö цөтавлiг мозыс;

—Но, но... Бренгёмны, мордс... Пусбј тыкб ре-
гыджыка-а!

Өвсасны... Төрбдчасны. Кытчбз оз пусысөі —зіла
бергаласны асланыө пөртјас гөгөр.

Пөртјасөн пыріг мозыс—оз, оз дај —зумкытас
кодкб брігадаын пусыө вылб:

—Лун-лун керкаын зуцвізб дај выјбз рытнад
оз вожгбдчыв ывлаад.. Брлнлы —плітавыв!

—Ен те вывтисб... Міјан брігадирјас-на і пачсб
лбббдсны—Ас пажыс шыаөс пусыө.

—Бр-рі-га-дір-рјас да бр-рі-га-дір-рша!.. Лбма-
бб-жб, зонмб!А мі-н? Сојмонјас да чурблнјас?

—Кіөт!.. Бузјбдлы, Матрбн велрајассб да мбды
сөсөа оз бшбд.. Мыј морбс сөсөа велчяйтчбны?
Лбббдыштисны кб-бд—дөңга боотисны... Ез бд пблзу
Мопра-лы, мы-лб вбчны.

Шуас кодкб.. Біјыштас востымасөіг-моз... І барө
кост. Лөң. Відчыө, кытчбз оз вылыө біјышт да сы
ббрын, кытчбз оз гымышт.

Мыјла?

Мыјла сібі міјан вылб кывныс пыпјб? Мыјла
локалбны?..

Ме днб локтис Өлбш Јогор. Шлопкіс пөлпом
вылб ассыс зырлонт паста кілапасб... Шыңјалб:

—Мыјнб, Мроновіч жара?.. Метај шулі, ен
сістас кытчб оз ков!.. Вобмбн щбц тај буракб те-
ныд шулі—сіртбм јуртб ен өірав! Помытан, Міт-
рбј? А?..

—Сөсөа?

—Сөсөа, другб, петан-кб-- буржык! Өд, те, міјан-
код-жб, сура тошка мужік... Семјаа морт... Тажб-бд

пјатілеткаыд, шуам, пјатілетка-да, гортаным-бд, те-
над да менам, семілеткајасыс.

Бурощ кыкнанымлөн отыждаөн вөлі семјаным.

—Петны ескө ог пет да,—лабутнөја воча віча
сылы, өткод најөткыд бригадын көт аскежын
ужалөмөн.

—Өткод шуан... Час унаө татыө најөткаты бос-
тан-а? Те ужалан јурөі јывтыд пөө петмөныд, јөз
серті кык мында, а мүкөдыс чеврасөны сөмын уж
дырјыд. А најөткыд—шөрі-дај...

—Јогор, щөщ бьдмим, щөщ војутым, щөщ бур-
жуйөс гыж улын тојјасөс мөз колсјөдлім. А өні те
—ме да ме толькөө... Төлк-кө выјим—паччөреыд он
летчыв! да лант душцө, сорынад... Пыр щөщ бри-
гадаас!

—Бригадаө?!—Шајпај мунлі.. да дөзмөмөн нысө
дозмытөм пырса вешіс ме діныс.

Ольш Јогор дај код еурө мүкөд прамөј ужа-
лысјасөн лыддысывлісны. Зіла ужалөны, нынөм
вылө торја оз еласны.

Сөмын бригада вылө мыкө пыр зыртчөны. Кор
најө зыртчөны—мүкөдыс шыңјалөны...

Налыс сін вежан бригадаын мівөлім: служащөј-
јас, көмосомөчјас да мівок пөлөс прөстөј мужікјас,
унжыкыс вөвтөм јөз.

Кызі-жө тајө первојја бригадаас вескалім прөстөј
мужікјасыс?

Босга көт ачымөс. Ме кајан веркыдөздыс моз
мынтөдча вөлі керлезөмыс. Корсыөі кобыджык уж.
Вөлі воласкердорө медалысыд... Кывза, кывза пер-
војсө, да кыз тај сөсөа өзөссө воста—пет-жө сөсөа,
міса, да воқөмөд ордө пырав!—Сөщөм збылырыс

шуа... Весіггө мөдөд кывнї жын оз пүтмы воча
віңны... Сіңі лоө петнысө.

А өні со бригадын... да јешцөн куцдөмі—мукө-
дөс ыштөда бригадаас!

Тавыјөцтө воштыены мїјан јураным мыкө да
мыкө колө вөлі бергөдчыны.

Отчыд гортын дырјї мырдөн моз кыскисны өіктса
собраңнө вылө. Шоча вөлі ветывла собраннөјас
вылад дај секи ескө ог вөлі мун да, ез колны: гөл
јөзлөн-пө собраннөдыс-да, оз поң колтчыны.

Муні. Віңөда да гөлјасыс еща, өтнамөн пөшті.
Шанкаасі да бөр...

—Кычө-нө, кычө-нө те собраннө вывчыс пыш-
јан?.. Поңө өмөј сіңі?..—Пызан сажсаң горөдісны
меным.

—Мыј ме тани вөча?.. Шуанныд гөлјасөс чукөртө-
мөн.. А тани, віңөда-да, унжыкыс олана јөз

Бергөдчі... Көсјї јешцө-на мыј сурө шуазышг-
ны. Вывті-нін ез лөсав—пөрјөдлөмөн собраннө
вылад ваяөдісны-да.

Собраннөсө нуөдызлы, куцдөмкө гөлгөм бокыс
локтөм морт вөлі, тыдал) өблөмвылас воіс тајө
шуасөмыд да ешгымөја-жө щөкгіс ыставны
озыр пөлөсјасөс. Колім сөмын вїтө-квајтөн.

—Мі-өд јөз бөрзаыс муналам-жө-нын-кө-а, төва-
рыш... Кыңі мыңнө?

Лөсөдчөны-нын вөлі код сурөыс усјысны.

—Чөвлө, другјас!.. Ті-нө тамындаөн колінныд
сөсса?

Кыс сөсса тавз унасө? Керлорынөс! Бабајас-
ным-өд оз локтавыны. Мыј намы?

Мыкб асылс мөвпештис, виқодлис мијан вылө.
Торја-нын ды, кезлө чөвтис еијассө ме вылө.

— Ме төда, тијан пијы+ кызыс вөлисны граждан-
скөј война дырји мезлун вөсна косагыөясөн. Секи
асвөлаыө вөли петанныд пула јылө... А өни кердорө
онө петө... А өд керыд оз ичөт места бост народ-
нөј овмос кыиөдөмын... Керјөн ми денөдлам мирё-
вөј капиталистјаслы, асланым өктса кулакјаслы...

І висталис секи сјјө, мыј вөсна долі војутөм...
Россја кодас гөрд илагтө кыпөдөм. Висталис, мыјө
вајөдө веретө јөзлөн өнија дырји бабајас д нын жуј-
јаломыс.

Пырим бригадаб.

2

Мијан бригадаын јуралыө Азымов да сылөн ужа-
лан төварышыс—Троним Вае—пыржык мыкбө шы-
јалөнны... Пыр мыкбө најө, корнаыө кыңзи некод оз.

Најө шы+јалигтыр быдөн вылө лудыө шедтөм
вөвјас моз чөвглөны еијаснысө да быдөн најө еи-
јасыө лөгөн бергөдчөны мөд өрө.

Најө мукөд бригадирјасыс вөли олөны торјөн мөз.
Рытјаснас, кор ставныс-нын водаласыс--мөдпөв уж-
најтөны: выја наңөн сывдөм јөв шлупкасны. Кор
сурө по чашку і „југыд ватө“-на јуыштласны-і...
Папирөсјас куритөны... Кыс кө тај ем! зато мукө-
дыслы нинөм оз сурлыв.

Азымов зев вөли лөвалө Оңдрөј Оңдрөјевичкөд.
Оңдрөј Оңдрөјевичөс неважөнна вөтисны Ко-
миџес контораыө да мөдөдөсны кер вөчны. Нева-
жөнна сывдөд Азымов лун-лун вочаныр пукавліс

контораын—шаркбдчисны щоткі вичөн. Они—кык-
наныс вöрынбе.

Кызи-но он лöсав севга тащэм торјас лöм мыс-
тыд!

—Комілеслы служитім.. Советöс дорјім..—Ку-
тас вöлі ружтыны Ондрöј Ондрöјевичыд.

--Но-о... Ковмас сы понда вичны?..—Кутас вöлі
бурöдны сижöс Азымовыд.

Сылы-тö мыј—кердорад лунысја ужалыс. Колö-
кö талун-жö корасны бөр контораад. Абу зик сиз
јортыслөн.

—Сöветјас понда еекö ог вич да... Тырмас, еща
быт бокванъ пыклім-нын сöветтö. Бара лöб пыклыс-
ны да јешщö керјөн?.. да тенö-жö севга „элемен-
талöны?..“ Со кöні вичöмыс! Сырö төн тенö комі-
лесыд оз туркнитны-а?..

—Менö?!—Чужмö сетчö Азымовыд.

Да кызи-но он чужмы. Азымов некор на, дерт, ез
ассö пуктыв кулак тужö, һи уж вышн ез бјуро-
кратавлы. Азымов ачыс щöттöводиын, гöтырыс ве-
лöдысын. Јöзыс мортые, дерт, чöскыджыка сөјöны
да сöстöмжыка олöны. Сижö тöдö вöлі Азымовыд. Сы
вöсна асгöгöрся суседјассö лыддывлис тöлктöг
олысјасөн: оз кужны елкöдчыны һи чöскыда сөјны,
а ачыс јешщö севреднакјасөн лыддысöдны“. Ме
со бедњак да медбура ола Мыла? Мыла кыкнан-
ным велöдчöмадöс, культурнöјöс“. Сижö вунöдліс, кызи
сылы донгöм доные керка дорас вöрсö вайöмеан да
пыщкöс ештытöзые ужалисны. Кызи ештöдöны горт
гöгöрся да вичму дорса ужсö? Уелö-кö вöлі тö шы-
лас, лыдды: „он мынта. Јöзыдлы öткөд најöткыд
көт меным, көт Комілеслы ужалöмыс“. Слугасö ви-

җәм жылые төдд-жө вөлі: „Ужалыетдм јөзлы зако-
ндн шуьма позьмөн візны“. Унатор-на вөлі төдд.
Сы вөсна пыр сіјө вескавліс бөрүеіҗасын сөветө.
Таво мырдөн сорөн-һин мынтөдчис Комлесө петөм
понда.

—Менө?!. да ме-өд абу кулак!

Некод на өнөз тащдм паныда кывсө ез шулыв
Азымовлы. Мукөд-кө ескө кодкө шуе, гашкө, ез
вермы терпیتی нырвомас сетыштөмые. Ладнө мед-
лубөј другеаныс лоі да терптіс Забедно, зев за-
бедно сылы. Культурнөја олөмые кулакканыө туйө.
Медва-һин сіјөн забеднө—өнөз асө кулак туйө, һи
кулак ногөн олые ту ө ез лыддыв да. Сы вөсна
гашкө і лоі Ондрөј Ондрөјөвиче мышкөн бергөд-
чөмые.

—Оз, оз... Ен пов... дај мјан серті-кө һинөм
вылө оз ков тенө кулакалөмыс Век-һин правдалаң
муныштан собраннөјас вылад,—һылөсмоз бурөдө
сіјос Ондрөј Ондрөјевич.

Бөрүнжык на дінө, віздөнысө быттө мојд кыв-
зыны, чукөртчасны код еурө мужікјас. Шојтчөны
гащ кујлөмөн. Шојтчөны—шојтчөны і ем. Мукө-
дыс өд рыҗа олөмсө шојтчөны-жө Веөгтө код еу-
рөыс ныргорөн-һин шкоргөны.

Азымов гөгөр кујлые радас некод на оз шкор-
гы Ескө кодкө-кө верміс віздөлыны најө сінјас вы-
лө. Лөза-гөрда біөн вөлі пөртмасөны налөн сінја-
сыс.

Ондрөј Ондрөјевич кынҗи волісны-һин сені ку-
лак мөд. Сещөм пөлөсјасыс і чукөрмөны вөлі
Азымов да Ондрөј Ондрөјевич гөгөр. Најө еща вөлі
сорһитөны, сөмын „сҗ таз“ сорһытыштасын.

Тарыт кывлісны „кулак“ кывжастö да первожа-
ныс сы жылыс і панісны:

—дырö, шу, тащад советид сулалас-а?

—Мысла нö оз сулав? Асным-жö сійöс быд бокеань
ныклам-да!.—Скөрпырыс вочавічас налы Ондрöј
Ондрöјевич.

—Міжан-öд тапі местиöјис дүрö!.—Клвзыштöм
бöрын небэ дыштö Ондрöј Ондрöјевичлыс кывжас-
сö Азымов. Öд сійö-жö совет дор сулалö.

—Небоэ трудöвöјіасöс оз-на кулкавты..—Четчö-
ма да нем думажттöг налы пылыла швачöдö
'Ғима

Сіјö ескö оз бригадани ужыв—öдöмыс ужалö.
Сіјö неупа тöдлыгö-нын вö и пывйка ілыс, дај
ачыс вöлі гöлжаснöвсыс, ез öгчид шөдыв кулак-
јас гыж улад. Сы вöсна чорыд лöг куртис кулак-
јас вылад. Сіјөн і крапкөнтис тэцисö налы відчыс-
тöма... шöрö.

Петавліс кывлаöз. Пыріг мозыс налы бара-на
кыв-мöд чöвтіс:

—Первöјис-на кертö лезны локтінныд. Мед еща
сөнјасныд зетавласны советскöј уж вылас...

—М-нö, Ғима, кыті нетрудöвöјіас?

—Лöнöј... Узöны-öд, буракöв јöзыс.

—Оз-на тај војыс кол да пöгіб-а...

—Тіан бугылыјас сертi-кө—оз-на... —Серöктис
Ғима да пыріс аслас Шебрас улö.

Јöз öтiлаын-мöдлаын понлісны вöррöшитчавны,
бергöдчавны öтарбок вытыс мöдарбок вылö.

—Наперво керыс тырмас-на міжанты-а!..—Код-
кö унјывсыс моз шуыштис бергöдчиг мозыс.

— Оз-од вердны, — којмодласаң, — вердбны-кө—
ужыс огө пыксөј.

— Сојансид өнi, другјас, јона ческыд, крiчiс, —
төлк сурө да көртыштө көрталана кывјөн Азы-
мов.

— Вај-нө водтөзныд соыштамөј, — бурөщ сек
кежлө-жө лөсөлөма Оңдрөј Оңдрөјевичлөн.

Узбны. Сөмын најө кујимыс нума-нама кылігтыр
тапкөдчөны-сөјөны.

Сафмөма да жуј вічө места вылас ортчөн кулыс.

3.

Medea лөн кадыс овывлө ужынбз, кор брига-
даөн ужалыс быд паралыс пондасны лунса ужа-
ломнымөс табель вылө петкөдны. Лөнбө секи ми
бригадирјас, лөнбө i јөзыс.

Лөнбөны... Мыјкө да мыјкө бергөдчө секи јөзыс-
лөн јурјасаныс?

Медвоzza өчерөдын Пiла Иван да сылөн ужа-
лан төварышыс — лацкөсыңик комсомол зон.

— По тiјан-нө, Иван, мыјјас пасјөданныд? — пондө
јуасны табельщик.

— Мiјан?.. Педө менам віотавлас, ез-кө-һин
вунөдчы.

— Дасквајт пожөм дiн — пiловочникјас, — заво-
дiтчө Педө курiтчан кабала вывөыс лыддiг мозыс. —
Квајт һiја — кыкыс пiловочникјас.. Сөсса һоль вер-
шиһык да кымынкө тулкајас.

— Квајт тулка... — Шыасө сетчө Пiла Иван.

— Нiјажасыд-нө кызи мыј? — Абу гөгөрвөдма да
торкө најөс табельщик.

— Къајт њіа... кыкыс—піловочыкјас, а нолыс—шпал керјас.

— Прамѳја зонмѳ дерітѳны, — бѳр вылас мѳда-мѳдныс вылѳ віѳѳдліг жын горѳн каѳтыштѳны мужікјас. Гашкѳ та вѳсна і лѳнлѳны вѳлі-да. Рампы-рыс віѳѳдлѳны најѳ тајѳ параыс вылѳ, меѳса-нын томінік Песѳ вылѳ. Сылѳн муртса-муртса-на чуш-кыгыштѳма ловгѳчыс чужѳм бан гѳгѳрыс... Муртса на быѳѳѳ вомыштѳма верѳѳѳ кад вылас... А ѳд уѳалѳ да уѳнас оз-нын колтчы верѳѳѳ јѳзеыс, дај панјѳ нын код ѳурѳсѳ.

Оз ставыс њімкоѳасны наѳн. Жежыда, жежыда бугѳылтчывлѳны. Тыдалѳ, јемѳн лыјѳ налы брига-ѳірјаслѳн лунса ужјаснымѳс табель вылѳ петкѳѳѳм-ным. Тыдалѳ, најѳ сеѳѳѳм-жѳ бура тѳѳісны, кыѳі, ті, тѳѳанныд, кытѳѳѳ ваяѳѳѳ бригаѳѳн уѳалѳм да уѳ вылын ѳѳјас кыпѳѳѳѳм.

— Гашкѳ соѳталаныыд-да?

— Оз-жѳ-ѳѳ...—Чуімѳны секі мукѳѳ бригаѳірјас. Секі ез-на вермыны дај агным-на егѳ вермѳ пыды-санжык артыштны, мыјѳс петѳ Азымовлѳн ташѳм кывјасыс. ѳѳд Азымовыс мукѳѳ серѳыс буржыка-на чајтис, ескіс, мыј Піла Іван њі сылѳн тѳварышыс пѳрјасѳмаѳ оз пырны... Но-ѳѳ јуалѳ, оз верітчы?

Пызан дорлаѳѳ матыѳтѳіс Тіма. Некод ез куж думыштны, мыј могоыс сіјѳ сіѳсѳ локтис. Пуѳышгѳма сојјассѳ, зевтѳма сѳнјассѳ... Быѳѳѳѳ кодкѳ вылѳ лѳ-сѳѳѳѳѳ ырыштчыны, быѳѳѳѳ кодѳс-кѳ честѳ уѳѳм мортѳс кѳсјѳ пѳтѳлѳкѳѳыс сој јылас чілјѳѳѳлыны.

Весігѳѳѳ мі бригаѳірјас шај-пај мунлім.

— Еј... Еј... Иван Ціміпов! Міжан талун Олѣксаякѣд сожтакі унжык. Комын квайт, дај дін керјыс тіјаныс уна!

— Молодеч, Тіма!..

Тақсѣ горѣдчисны, кодјас думсыныс вѣлі ордјыѣны міжанкѣд... Весігтѣ најѣ щѣц тақі-жѣ горѣдчисны, кодјас вѣлі лѣг кутѣны бригадірјас вылѣ да најѣс зілісны панјыны ужалѣмнаныс, міжанлыс верд тужнымѣс уекѣдѣм могыс. Палѣн ескѣ тѣдвыланыс некущѣм помка ез вѣв бригадірјас вылѣ лѣг кутны... Најѣ ылѣсас лѣгавлісны мукѣд вылѣ віѣдѣдѣмѣн. А лѣгавнысѣ збыла вылас помкајасыс вѣлѣма.

— Невола-ѣд вѣтчыны! Керјыд-ѣд сіјѣ кер-на... Он-на сіјѣн желѣн моз ворс, жугѣдчѣј, кодјас авнытѣ онѣ кужѣ віѣнытѣ, — лѣвтыштисны кысаңкѣ ужнајтысјас.

— Тіма, сіјѣ навышепаштѣ петавлас! — Елтыштисны бара.

— Ме, другјас, ог вышепашітчѣм раді, а ордјыѣм раді. Мукѣд луијасас ещажык овлѣ да сек тај ог вѣлі шыаслѣј... Унжык... он-кѣ верітѣј—пѣѣ пріјомщікыс јуавны.

— Кызі-нѣ ог вері ѣј, Тіма! Віѣд, сојјѣнгыласыд кущѣмі — јѣг кодѣе! Теныд-ѣ оз шед керјасыд!!.—Тапкѣдѣны сылы выліас міжан јѣз

Бригадірјас лептыштисны Тімаѣс, дај мукѣдјас, прѣстѣј мужікјасыс лептѣны вѣлі. Верітѣны налыс тамында вѣчѣмсѣ. Ѡд еінјасыс, тушаыс жангѣдѣм мѣрѣснас да гырѣза выјѣзыс пужѣм сојјаснас петвѣдлѣ сылыс правтујсѣ. Сы вылѣ віѣдѣдѣмѣн уналѣн ѣзјывлѣ еінјасным, унаѣн кыпавлѣны уж вылѣ, мѣда-мѣдкѣд ордјыѣм вылѣ, сѣмын сіјѣ кыпавлѣм-

ным мѳдарѳ бергѳдчывлїг костї-жѳ вѳлі бѳр усѳ...
Огѳ вермѳј воѳѳ нудны.

Медбѳрын балабѳжсѳ гыжјалїг тырјї матыстчѳ
рабочком. Сылѳн тѳварышјасыс кыкѳн -- дасквајт
арѳса гѳгѳр ныв да сы гѳгѳр арлыда-жѳ зон. Нїјѳ
рабочком вїставлїг костї ѳбсывлѳны — нылыс пе-
тавлѳ мѳдарса дїнас, а зонмыс кымыѳ ѳужѳдчывлѳ
нар вылѳ. Сѳмын ѳтнаслы рабочкомлы ѳкыгчѳ лѳѳ
воштысны, быѳ лѳѳ матыстчыны пызан дорѳ.

— Тї-ѳд буракѳе кујїмѳн ужаланныд? — Быгѳѳ оз
тѳд да быд рыт тајѳ кадас јуасѳ Азымов. Сїјѳ ескѳ
оз пасјав табелас да сен-жѳ гуѳвїѳѳ, кырлѳдлѳ
сїнјаснас быд пара вылѳ. Мыјѳн јуалас—став јѳзыс
шпыѳмунлѳны рабочком вылѳ. Сїјѳн-нїн і медсасѳ
јуасѳ Азымовыд, медым јѳзсѳ шпыѳдѳдны рабочком
вылѳ да воѳыв сылыс гѳрдѳдны чужѳмсѳ.

— Кушѳм-нѳ тајѳ рабочком? Керкамыс — стыпѳла.
ѳшїѳ улас песчїпас морт немыс оз лолывлы. Ку-
шѳм-нѳ тајѳ жалованнѳ бостыс? Та ногѳн вѳлі
думыштѳнысы јылыс код сурѳ да намыс-на мїстѳм-
жыка Азымовыд.

— дас дїн.

— Еща.

— Рабочком сїјѳ твѳрдѳј установка, кыѳ шуасны,
кутѳ... Рамкамыс оз пет,—шпыѳмунѳ сы вылѳ ѳндрѳј
ѳндрѳјевїч да вак вакѳн серѳктѳдѳ јѳзсѳ.

— Рабочкомлы зелѳдчывны колѳ, прїмер петкѳд-
лысѳн лоны,—шыасѳны јѳзсан.

— Рабочкомлы којмѳд категорїа — медбѳрын
медчорыда щупыштѳ Азымов.

— Прѳч морттѳ опозорїтїсны, — гѳщјалїг-сералїг
тырјї тещ выв бергѳдѳ ѳндрѳј ѳндрѳјевїч.

„Рабочкэм, слабо!“ Етамында жöz воэын кықи-нө он ја став.—„Зелөдчывны колө“.

Рабочкомлыө пызан дорыө вешјөмсө улаөн ад-зывлөны. Сыркмуонм слабінік морт. Серавліөм раді сетөны сылы петан тујсө. Категоріјаалөны: „Рабочкомлы 3-д категоріја да позорној знамја“.

Медеа-нын өбіднө, кор тајө ставсө аслыд төдвылад лоө уекөдлыны. Кујлө. Оз уэы. Вөјтчөма ныді дум асөи.

„Серавлісны... Јанөдісны... Мед-нө! Гашкө, сізі і көлө-да. Мыла мем лоө став зерам тујас овны? Мыла?... Кор збыльыв фелу ворні — секи тыловт-чывны ог вермы. Ні бурые, ні लोकы некод оз каэтышгы. Мыјөн теш--менө кыскышттөг і тешыс оз вермы лоны. Гашкө, гөл да сы вөсна мортјјө оз пуктыны. Гашкө, ужным омөлжыка муно-да?.. Көв мед мыј шуасны—ме ужала. Ме јешщө зев-на чїла ужала. Веөігтө торја лубө лолө, кор ыжыджык зыкөн пөрөны нујасыс, кор торја мічаөе петасны пөрөдөм нујасыс керјасыс. Мі веөігтө жöz моз огө біјаслөј да огө пукавтөј бі дорын. Кыенө сесеа унасө—сещөмі воэным-да!“

Рабочкомкөд ортчөн кујліс сылөн ужалан төва-рышыс — комсомолеч. Муэөма. Сөмын тајө тешча-ныс талун оз вермы унмовсынысө. Жал! Жал сылы рабочкомыд. Сы вөсна аслыс щөц забеднө. Гашкө, сы вөсна і оз лыет шыасны рабочкомыслы—төдө ескө сылыс олөмтө-да. Окота шыасны, дорјыштны, ошкыштны, мыј рабочком абу-на қік сещөм шыбы-тана морт, мыј сы код лөгөсет мортыс зев-на јеш-

шён шоч, зев зіль... да оз лыст шыаснысё. Кујлэ учём
улэ лејтчёмён.

Сылы думвылас услэ лунтырса став ужыс Ра-
бочком став кёлуј тырнас косшёрэчыс келэ тыдалан
пу дінэ. Сы бёрса вётчёны најэ — ачыс да нылыд.
Јуждёны пу гёгёрсё. Вёзёмсё шупиг костыс заво-
дйтёны пилитны. Оз вермыны. Шланыс еібдалэ.

— Час мекёд... нёрёвйтэштлэ! Ог тёд мыјкэ
петас оз тэјэ пусыс? Кос бока дај сів еёвэбса кылэ,
јерёмаканыд. Клејмаа да бытэнын лэб пёрёд
лыны.

Пёрёдасны. Мерајтчиг костыс зыртасны пу пё-
лёнсё. Вундаласны, первој ёнілаті дінјасны—сёмас.
Мед бёрын зик јывыс ётэ тулка петас-жэ. Сещём-
нын шоч—ётбёр пујасыс јаг вежёсас.

— Гонё ескё тёдса пу да. ог тёд — вёзир сајас,
алэ таладорас? Часлы-нэ ме келла, а тэ олыштлэј
тані. Пёрёдан пу-кэ лэб — горёда.

Кёзыд сизтэ сулавны. Вев олг мозныс пондасны
кырсёныны брак пусё.

— Ој, гогинёј чегі! — мытчэ а с ё ы с кык
торјэ вёчём гогинсё нылыд.—Ен-жэ бара Педёрыллы
(рабочком) вистав, сылён вёлі гогиныс-да.

— Мыјён-нэ сесса кутан кырсёынытэ?

— Черён.

— Ладнэ.

— Еј, локтэ, локтёј!

— Чуксасё. Те Марја, бост круксё, а ме мукёдсё
да келам.

Тащём вёлі налён ужалёмныс. Келалёмас і пё-
раныс колэ. Кыс-нэ сесса унасё вёчан? Јаг шё-
рёдыс щокыд вёраинтыс вёзсё пуцастаён нуёны,

а налы кілометрдын паэта лоб нуны — өктысны
отка-отка пујас.

Он-од секго тод, мыј Азымов сеццоминас сјјос
нарбено ыстома. Важасеыс лог кутө дај увтыртны
көсјө. А рабочком шы оз еет: оз-од поф профсо-
јузлы шуны „омоль вөр“. Куцөм вескалас — кодлыкө
быч сен керае, шуома-да.

Најө гортаныс, бараканыс летчигөн вөлі адзыв-
лөны мукөд товаришјасыслыс ужсө. Жежыд веө —
вөчөмаөс-да. Ови бигөгөреыс вөлом лунтырөч шедө
ужавнысө. Көт быд куритчигөн нукеыс би дорад дај
сјз-на і вөчлісны код еурөыс.

Прөста, чік прөста серавлөны!

Кор вевјаласныжык ужавнысө, шедасжык вөрөыс,
секі рабочкомлы торја лубө долө да не сецөм на
лубө налы аслыныс ныла-зонмыдлы. Ештөдөм бөрүі
пуксасы вөлі кер вылад, віцөдласны асланыс вө-
чөм тыдалана пујас вылө — міча, міча вөлі кажітчөны
најө. Југыдөс, вескыдөс троња кылан керјас кујлө-
ны вылөн јуждөм лым вылын.

— Пофө ужавны, піјанө. Тајө керјасыс-өд вөр-
чөдөны міјан гырыс фабрік-заводјаслыс ужсө. Кыза-
кыза чепесјасыс најө жужыд трубајасыс шыныс
да лыдтөм көлөсаяс пондасыс бергавны пышкөсас.
Ок, емөс і заводјас! Мыјыс сөмын оз бергөдчы да
оз ужав сені? Медса-нын меным-лубө заводса шы-
ныс. І муткыртны-жө пондасыс, мыјөн вөрчөдасыс
заводјастө, выјөз-тө шондыс чусмывлө шынысла.

Најө, сылөн төваришјасыс, вомјасысө павкөдө-
мөн кывзөны да шенчөны ас думыныс, кытчөч
оз дугды вісталөмеыс.

— Вайө-нө јешцө есіјөс пөрөдамөј шабашіттөч.

Ташом вөлі налөн ужалом. Кызі-таж сөз ва пыр тыдалан ачыл, сизи-жө тыдало став ужыс да ужалан местажасыс рабочкомлод ортчөн кулыс комсомол-зонлы. Кызі-нө сесса абу жал. Од на вөсна да омол вөр вөснаыс лоо сылы жанчим пыкны.

5

А коркө өтө ытө — ытөе не ытјөм-код вөлі. Комілесань воом бумага сертө кык помпріемщик петисны бригадыс да мөдөдим контораө.

— ...Ужалім-на ескөн! Көт-өд первоисө несіз на вөлі—велалім да ужалім-на ескөн! — Вөлі забедүйтчөны петіганыс.

Сіјө-жө ытө өтө бригадирөс — керыштчөс да — мөдөдим гортас. Чинім. Кызі-нө јөз чинігөн шемөс он үс!

Мөдөсны.

— Табелтө-нө? Табелтө, Вонө кодлы колін? — Кодкө чүжөма да сувтөдіс порог дорас Вонөөс.

— Табелыд-на дај. Енө-кө чүјдөј — сөрсым менам мунис. Но да ескө коркө кажалі-жө-да. Вај-нө рабочком бөгтыв сіјө делөас?

— Вајлы первој татчө,—нужөдіс кујлапінсағыс кісө Азымов.—Кодлыкө топ сетам — рабочкомлы-лі, мөдлы-лы.

Мунисны.

Недыр мыгеті кійылын петкөдім Оєип Васөс — коксө керыштөма да сувтнысө оз вермы; сіјө сиз-жө забедүйтчө.—Волім да еща нажөвітчим. Пөжөі сесса, соморөн лыјөм.

— Генад-öd нажеткаыд ов вош, стракөвөј петны кутас. Бурдан да бара локтан, важ дорыс јон лон, — вөлі кыһдыштам сјјөс.

— Мыј сјјө ті висталанныд?.. Лушщө-на ескө ужалі... Ужыс өд, ужыс! Ті-нө мыјкө вежөртанныд онө сјјөс? Ужыс, отлаыи олөмыс!.. Мыј сјјө ті висталанныд?

— Нинөм! — Ескөн аслам сінваөј доршасө. — Бурдан да бөр-на-өд мјјан дінө локтан.

— Пельшөрыд тај тани абу. Ескө нинөмла летчывнысө меным вөлі-да.

— Абу тај... На тајөс да сет гөтырөјлы. Сылы-өд семјанад мыј сурөтө век колө бостыштнытө. Сесса вистав — бура-на-пө ужалөны, Мед мыскөм дөрөм-гач кодкөдкө ветлејаскөд мөдөдас. Картупель-на көт-і...

— Нинөм бурлан да бара тани лон, свежөј вылыс пондан уж-вны.

— Ладнө... Прөшцајтлө сесса!

Мөдөдім.

Унаөн вөлі петавлөмаөс дод дорөзыс. Егө-на уфитөј пырны — керка дорө чојбөрсө рөдөіс локтыс вөла.

Мјјан баракө воіс гөста — төдтөм ныв.

Мі ставным гусөһикөн сінкым увтіным сінјам сјјөс... Нывбаба! Ферт, көнкө карван-лі, кысан-лі-кө вома. Собранөјас-көнкө нуөдны.

— Аскі катөдлөј-жө јаганыд, — гусөһикөн вашкөдө меным Олөш Јогор.

— Ме чајта да тащөм кудрјјасыд оз-на ылавны уж вылад петнытө. Аскітө лунтыр стыһытас, узас да небос сесса војбыд кутас соборујтөдны муҗ

jöztö ġödam-nin-öd, мыјос тащомјасыд гызмасоны,
мыј вылын најөвйтчоны!

— Лант!... Гашкө оз-на сизі ло-да? Мыјос те
сизі воэвыв верман шуны? Кудрия-кө-öd — абу ачыс
кудритөма, сещөмөн мамыс чужтывлөма. Виöd!

Ми кыкнаным синајаснымос сацкым сижө журеі
вылө. Кағалис. Гөгөрвоис тыдалө... Гөрдөдыштліс
да эебіс журеө чышјан улас.

Воан рытнас веег ез вистас, кытыс-мыј да мыј
могөн векалөма мијан динө. Јуалис сөмын ылыно
таған контораөчыс да ми лоам огө бригадирјасыс.

— Ми... ми!... Мыјно теd мијанөэ? — Воэжыксө
заводитлісны тешвыв бостны.

Сыыс чорыда горөдіс Азымов.

— Мыј мијанөэ? Малөлішто мыј абу-да! Не-жө
сизі понјас моз увтны. Вердны да јуктавны колө
туј мортөс.

Сижө рытсаыс-жө сесса Азымовыд пондіс рур
моз вөтлысны сы бөреа, сорөтөдны.

Мијан лөгным петө. Гөтыра морт да јешщө на
горшасны көсјө, ылөдны етащөм нылөс.

Мијан чајтөмным ез збылмы. Нылыд первојса-
ныс-жө пондіс сыыс пышјавны да матыстчыны
мијан дорө.

Мөд лун асывнас щөц вөзјыөө ужавны. Ме-пө
ужавны локті.

Ужавны-кө — лок мекөd, — нуөда сижөс. Талун
кежлө төварышөј абу-жө-а. Піла Иванкөd вөлі ужа-
лам да сјос керјас выдәјтны инд сны

— Те, Мітреј, вывтисө ен муэты! — Мыјкө јылө-
динө шыасис Азымовыд.

Јона-жо секи кыкнаныс гөрдөділісны.

Mödim.

Лөбөд асја кос паскөмөн торкөднө уң былө.
Кокнө. Шабурјасным космөмаө, чукрасөмаөс да
өдвө тасмајас уланым шедыштөма.

Воим төрытја ужаланиө.

Кыкнаным нинөм шыаөтөг вельдыр виқөдим јорт-
лыс керышгчанисө. Уна, унатор төдвылө ускөдліс
сылөн лым былө јөдөм вірыс. Жал. Ескө кущөма-
на... Муртсыө, муртсыө асја төвруыө мургыштө вөр.

Увгы... дөвјав туганјаснад. А ми... бөстчам да
тијаныө чудесајас вөчам... Мыј вөчөма тани кыкөн!
мыј вөчөма м-нам да јортлөн!..

Термасөмөн кыскалі зачін чігарка, шәблалі
вывсым лішиөј көлујдс... А нылыд, виқөда-да, шөщ
пөртчысө. Нинөм ег шу.

Лозөдіс первојја пу.

— Мерајтчиг кості те кербовјассө зыртышт, лө-
быджык лөас кырөөсөнытө.

Кәрөөдөны оковітчіс черөи.

Ме тајө лунө торја өблөмысжык бөстчі ужавны,
торја лөчыд кајитчө черөј да вынаысжык брунјалө
сој вујјасөј... Чер бөрыө өтпомөа лөнтаөи вөглыөө
кырыс... I ворсө жө менам черөј!

Нөль кер ештөдам да пукоөмөн куричам, а сіјө
пукаліг мозыс лым апалө. Виқөдла, виқөдлас—нинөм
некодным өг ш.ө.

Быд кер ештөдөм бөрын менам мода: кьонга
чертышөн дінас, сүвтла кок пөлөн кер вылас да
чаторөн виқөдла туганјас былө. Öгчыл сиз-жө кьонгі...
Јурмүні кьонгөм шыыс да чык бытөө вөрпілітан
заводса чукаөөм шыөн (сіјөс ме кывлі пурјөн
кывтлігөн. Карыс вөлі оз на тыдав, вөч-ка вөлі, да

секи куҗа кыліс тутөстөм шы. Ег төд первојсө. Вольмкө—вөрпильтан заводыс). А керјис җик гум-көд вөлі. Віҗөдлі... менам нылыд ме моз-жө кок пөвнас кер ылад сувтөма да чатыртчөма туганјас вьлө.

Ме мыј верма унжык удітөдча кыресынысө, ещаҗык сылы колны. Сіјө мыј вермө—содысө-жө-дај. Сің мі лунгырнад дае квајт пу кок жылыс вөчім, унжыкыс кык куҗаөн петіс.

Мед бөрја пу пөрөдім һіја. Пөрі. Меным һе виставны, кушөм сјөс кок јывыс пилитнысө, кор шөр выјөдыс вершөк мында-һиң сөмын пілаыд ветлө, да кыңи вөрзө, катовтчө... пышјі, пышјі да бөрө ен віҗөдлы. А кор пондас вазөдны, шырзыны сы шөрө вескалөм туганјассө, чірсны шыдөсөз җик шөрас вескалөм пујассө—лажгөдчы, пыр јурнад і кокнад лымпіјас да ен лолышт, кытчөз оз төвнырыс лөһ. Четчыны кутан да јешщө-на віҗөдлы, оз-ө көнкө летјав резувјасыс, оз-ө уены.

Сө, сещөм пу дорад сесса ужавнытө кушөм. Љыбө ештас да һіја вылас пукөывлөмнад курытчыныто!

— Олөксандра?

— Ме тани

— Ме тани-жө! Локнө?

Јешщө-на мыј ещыс өдөбөҗи да понди муркөдчыны һіја дорад.

— Вот тајө кубатура... Куб вито квајт өти пуас!

Жынјис-на ез орјыв вундасыс—муҗис менам нылыд.

— Кың-нө мыј? Кыңкө мыјкө орөдныс сөмын сесса ачым мыј вөчны вөча? Кушөм ескө лөб тајө

ббрја пуыслыс кызтасё да куҗтасё пасјынытё...
Ставё-ёд буракё табҗ пасјалин²

Ме ешымонја лёсышти да бјасе конда мырјё.
Лёёди пуксанін і быдтор сесса сетчё.

— Вај-жё, Олёксандра, шонтыышт, шотчышт
бідорас да вёлыети-нын летчам.

— А тајо-нё?

— Тајё аски-нын, свежёј вылые!

Сіјё шонтыыг кості весі ніја гёгёрсё, увјі да
кырсёі пёдулоҗыс кык кер куҗа, којмёд кер куҗа
шпал кер лёёди да јешчё җік јывыс-нын ётё туль-
ка,.. Ескё орјёдлыштны толкё-да?

— Тајё-ёд кыҗкё орјёдлам-жё-нын.

Локтёма да кутчыоёма піла помё.

— Колі ескё да.

Вундасігён ег-нын сесса сы вылё чёвтлы сінјасёс.

Орі!... Орјасе... Бергёдлім...

Кушм нёмкоф пырыс секі ме мерајталі јыв
вундасјассё, а сіјё лубо пырыс пасјалис аслае та-
бельё: „л. п. 6,2—59, л. п. 6,2—45, ш. б. 5,7—39,
ш. т., 2,8—22см“.

Ортчён пукёмён бура і лубујтчим тајё керјасыс
вылё. Ме курига, а сіјё кор сурё лым апалё.

Гёрдёдё рытја кыа. Јортјас чуксасёны летчыны.

II

ВЕЖАДЫР

1

—Он-на ешты?—Кожмодыс жуалі Олөксандралыс. Пыркытіс журеі ө бөрладорас... Јешцө-на мыжкө термавігтыр гіжыштис...—Ме-өд сесса мөді!—Лычөд-лытөг телгісә сылы.

—Ешти!.. Мыј ез ешты ештөданныд. Аскі тајөс колө нын ештөдны.. да-өд?

—Ештөдам, ештөдам,—вочавізісны етенгазетсө лезысјас. Ме-өд щөц-жө лезыс—мешајтчышта да мыј-да.

Омөла інтересујтчы сіјөн. Газет газет і ем. А н ајө вічөдласны газет вылас, аеныс вылө да воча мөда мөдныслы нумјалөны. Нумјалөмнас ез пөтны —косөптасны серөктасны да шлачкөптасны кіјасна-ныс.

Төді-кө ескө, гөгөрвоі-кө секі газетыслыс донсө, кызі мем кажытчывліс сіјө бөрынас, щөц-жө на моз ештөдтөг нымкофасі. Ме ег төд сылыс донсө да кіөј оз вөлі пыр (оз өібавні) ужавнысө. Бөрјөмаөс корөны... Быт сезса Олөксандралы төварыш пыдді ветлөдлы. Кодлы колө леңасны. Газет газет і ем.

Гортò мунігòн (а муннысò міжан бэракòç вòлі лòб 3 кілометр мында) сіjó òтырыш а тòльòчіс сòр-нітіс.

—Рòштво кежлò-пò јòзыс кòсјòны кушòç петав-лыны, а петасны-кò—јона бòрò коланныд, прорыв лòас.

—Мыòама прорыв?—Сіјò кывсò ог-на вòлі гò-гòрво јуаса.

—Вòрлезан заданьòным колò тырттòг. Òніòç-на-òд керјнд зòннас лым піјн. дај пòрòдòмнас план-еме колтчам. Вòрыс, мыј вòчòма, кујлò кысхьтòм да лым улò берлò. Вермас ставыс сòтчò зèбòыны. Мі зев-на слабòе... Зев-на омòла кужам ужавны јòз пòвсас, кыпòдны јòзсò вòрлезан плансò тыртòм вы-лò. А òд кулак пòлòсјасыд оз узыны; најò быдòн до-рò кужны сібòдчыны.

—По і те-жò ескò-да.

—Те-òд—те жò!.. Те-нын кòт став аслад вермòм-над, суелуннад кыпòдчыв.

Новòдданыс гудыртчòма. Пуркòдò.

Ез узòы менам, јешцò морт мòдлòн. Ез узòы, тыдалò, уналòн. Бергалім òтмòдар бокјасным вылò. Довшыным—коркò çкòç бырлò, корлòј ыçыда ыш-лолалò. Оз узòы!

Важòнò-нын тазсò? Мыј воçò, мыј жылò дінò па-лалòма унным?

Кыткò бытòò абу ладнò... Кыті?—Ог вермы гò-гòрвоны. Журвывтì шебрасла, òтар і мòдар бок вы-лам бергòдчывла—оз! Мыј бара мукòдыслòн а?

Òндрòј Òндрòјевіч, бытòò став кутòдыс бырò-ма, òтырышја пезò ывлаò. Мукòд сіç-жò. Кòд су-рòыс, менам воòм мысòтì-нын, пòрја мòд четчывліс-

ны—соҗыштасы, шапкөдчыштасы да бөр водасы. Азымовлөн каңук варышлөн-көд кымын сінјасы.

Оз учны і муқодыс, мјан нөлөсы. Боста көт Тімаос, Кірілос—ті блөжитчоны. Полігтырјі жујвізоны поснідік јамщіјас.

Четчіс мјан Кіріл, мыкө шајподышчіс да петіс ортсө. Ме четчі-жө сіјө пыртөз. Четчі да песовті чігарка. Узыјас бергөдчісны мөдар бок выланыс, выложык кыскыштісны шебраснысө. Ывламын рукө-стісны вөвјас.

—Чудеса, зоніө, кызі локмөма... Сін-ні пель тыртө. Часнө гаровтлам жө водтөз.

Гаровтім... Трачкөдчөмөн өгыралө чігаркапом-јасным.

—Көні-нө төрытсө сы дыра ветлінныд?— јуалө менсым Кіріл.

—Газет лезім. Стенө өшөдан газет...

—Те-нө щөщ жө?

—Ферт, щөщ!.. Ег-кө өд, огі шу.

—Мыј-нын-нө сетчө гіжіни д?.. Чудеса, абу-тај дыш теныд, сура тошка мужіклы, челајјасыкөд ноқынысө.

Мем зев ез лөсав тајө кывјасыс. Сы вөсна-лі мыј лі—назадор понді сөрніт-ны сыкөд.

—Мыј лезім? Тіјанос. Тімакөд орөдчіныд 500 куб-јөз тыртчыны, а кущөма ужаланныд?

—Мыј-нө? Ог ужа ө, алі мыј? Вот јешщө т кущөмөс. Сы мында і честыс вөлөма!

—Сегса рөштво кежлө мөданныд?

—Обязательно! Аскі-жө вөвјасла моз...! Рөштво-өзгыс лунмөдсө турун-пес вајыштам, рөштвосө праз-нујтыштам, дај локтам... А те-нө он косы, алі мыј?

—Ме?.. Мыјос ме летча. Летчывны-кө — рөштвө ббрас-нын, а не рөштво кажас.

Ез лбсав і сылы менам кывјасыд. Терыба кыс-каліс чігаркасө да водіг мозыс шупыштіс:

—Важысаы-ө-нын тащөмыс лоін?

—Сетчөз тепыд абу мог. Уэ.

—Сіјө-нын медва лок, кор асным-жө аснымөс эескөдам.—Кодкө шыодчывліс міјан венчыштөм ку-ча мөдар нар вывсаыс. Төді, ферт, коді да нынөм вочасө ег шу.

Нөжјөнікөн, медым не дбзмөдны учысјасөс, водөм мысчі дыр-на мі Пілакөд һапкөдчим. Сорытім, мыј поводфамыс зев јона урөстчө да кыскавтөм пө-рөдөм вөр зев уна вермас тырны лым улө. Воө рөштво да вермасны јөзыс өнітөт гортјасаныс лет-чывны.

Уна, уна тор-на өіз төлкујтм... А ывлаыс мыј вермө эердіө. Ыжлді төлмсла пырөјалө баракным став стопа тырнас

—Абу, тајө бур воэө?.. Мыј һібуф да лөб?

—Мы,-кө тон лоас,—вөмулас шуышгіс ме бөр-са Піла.—Ез ескө ков Кірі.лыдкөд венчынытө. Пра-мөј морт сіјө. дбзмас. А сіјө-кө дбзмас—ставыс сы бөрсә.

—Ладнө. Аскі бурасам да важыс бурөс лоам. Уэ!

Кірі! Мыјла бара сылы назадорсө крөвіті-а? Шуі сіјөс гачетујтөмөн. Гачетујтм ескө, сөмын егө лок куча, а бур куча. Ошкыштім, кызі уна пі-ыс медбур ужалыөс.

Мыјкө тај лолан-жө мортыд.

Вөрлезөм, шуасөм—мырдөна уж-пө. Ужалөны кі-јаснысө сырк лөзөмөн... Ескө горөдны, ~ тревога!

Прорыв! Став вбчѡм керным кыскытѡм.. Тырѡ
Лунса норманым быд кер вбчыс јурѡ кајѡ сѡмын
кубометрѡн жыпјѡн. Прорыв: колѡ вѡт кубѡи лун!

— Уѣ!!!

— Уѣ-ѡд...—Вблѡмкѡ гораѡѡ горзысѡѡ Бергѡдчи
мѡдар бок вылам да вылѡжык лептышѡтѡ шебрасѡс.

Мѡдарѡ-кѡ—ассајаным уна-жѡ ем. Сѡ таѡи-жѡ вот
горзам, думајтам, а делѡ вылас огѡ вѡчѡј: „мыјкѡ
тон лоас, мыјко тон вѡчасны.“

Мыјла ескѡ збылыс тревогасѡ не вѡчны, кы-
пѡдны ставнысѡ? Ѳд асным-жѡ адѡам, мыј таѡнад
ужалѡмѡи вѡрлеѡан нлантѡ он тырт. Вѡрад ужлѡѡ
сѡмын којмѡд пажыс, а мукѡд с гортынѡс. Сес лок-
тасны—татчыс летчасны. Ѳтщѡщсѡ оз і чукѡрмыв
ны. Сессѡ і татчѡс пѡвссыс-на луннас којмѡ пажыс
кынѡи вѡрад оз петавлыны быд кѡјјѡм лун мыѡтѡ
лунјѡны.

Кодкѡ мыјкѡ татѡни ужалѡ? Кодкѡ вермѡ?

Кыткѡ да кыткѡ абу ѡік ладнѡ.

Талун уж вылѡ петѡмвыв-нын кѡмаслѡм.. Петав-
лісны код сурѡ ывлаѡ—лѡк, нѡнѡм слѡјтѡм лѡк.

— ѡневка, важ Конѡ Петырнад-кѡ, којмѡд лун-
сѡ дорвылалам.

— ѡерт, тащѡм повѡдѡнад он-нын јѡна ужав...
Сессѡ пујастѡ і ѡлас пельыв чаштѡдлыны, вермас
прѡтча суны,—очсалѡгтыр нѡужѡдчалѡны мужѡкјас.

Завтрак бѡрад пѡштана чѡскыджыка уѡѡ, сеѡѡ-
ма уѡѡ, выјѡѡгѡ чѡскыда унмовсѡмысла унмовы-
нысѡ он вермы, медѡа-нын тащѡм лок лунјасад.

Уѡам... Заберѡтѡс ставнымѡс уѡан вѡѡм да пык-
тавмын уѡѡм-нын. Вегѡг контораѡѡ некѡд огѡ ветлѡ,
Тујыс берѡѡѡѡма-нын.

Торыт собравнѹ вѹлі. Бѹрјылісны гѹжыѹсѹ, ју-
ралыѹсѹ—нѹпѹм ез пуѹсі.

Унмовѹгалѹм вочасѹн да выјѹѹтѹ гѹжысы щѹщ
пызан сажын унмовѹѹма.

Жын јѹзыс гортынѹѹ-нѹн. Выјѹѹтѹ Ѳндрѹјевѹч-
јас щѹщ летчѹмаѹѹ. Уѹгкостѹным војнас летчалѹ-
маѹѹ да морт егѹ тѹдлѹ. Кѹѹт ѹ тѹдласны код сурѹ-
ыс—јурнысѹ оз кыпѹдлыны. Мѹ тај сѹѹжѹ вѹлі-а.

Ѳлѹксандра овмѹдчѹс контораѹ. Луннас бара-
кыс-баракѹ ветлѹдлѹ лыѹѹн—сѹмын ветлѹдлѹмыс
вѹс. Нѹкод сѹјѹс оз кывзы, уѹѹны.

Талуи асывѹаыс сѹјѹ воѹс мѹјанѹ.

— Мѹј-нѹн вылторјыс?

— Уна. Пошта волѹс. Свежѹј газетјас вајѹ жур-
налјас. А со вот теныд „Ордым“!—Мытчѹс гѹрѹв
коркаа журнал мѹјан брѹгаѹѹр „Жујлы“ (сѹјѹ вѹлі
Жујѹн нѹмтѹны—вывтѹ лѹна олѹ-да. Нѹкодкѹд ѹз
шыас, оз сорнѹт. Уѹјалан тѹварышыслыс јуалам:
мыкѹ-нѹ уѹјалѹгас сорнѹтѹ оз?—Озжѹ-пѹ. Оз-пѹ
ыѹыда жуј керѹыс—пыр ношкѹ уѹјалѹ. А курѹтчѹг-
јасѹн кыщлѹдлѹ ѹнјасѹѹ вѹр веркѹс вывтѹыс да
мыкѹ кывзысѹ пѹлјаснас). Кыв шутѹг бѹстѹс, мѹ-
стыштѹс... Бергѹдчѹс мѹјаныс да сѹѹ сѹјѹс ѹ колѹм.

— Енѹ вѹрѹѹдѹ. Тајѹ ѹнѹ нѹкодѹс оз адѹы, нѹ
нѹнѹм оз кыв... Сѹравѹс нѹга дѹрас,—сѹрѹѹтѹсны
код сурѹ.

Мѹ егѹ тѹдѹ, мыј сѹјѹ адѹѹс сѹщѹмсѹ, мыј сѹѹсѹ
лыѹѹѹ.

Вѹјјаснас каѹавлывлам сылыс чорыда дѹмајтѹг-
тыр гѹжѹм.

— Ѳлѹксандра бѹрыс мѹ морт мѹд кајлѹм гѹрѹд пѹ-
лѹсѹ. Мѹкѹдыс колѹсны.

Бара-на тус ыи пыч. Некод оз лок, оз чукёрмы
Контора дорын сулалёны вьлён воём вёлајас. Пы-
равлі контораё. Пријомщїкјаслөн уѣомысла-лі, уѣ-
тёмысла-лі, сїнјасныс пыкталёмаё, јурејасныс кыѣ
сурё пушкыртчёма. Кодыс сојё, кодыс дёмеё, ко-
дыс квїтанцїјас гжё. Кодыс ведомостјас шщё-
тајтё, кодыс гащ водёма да черїалё. Мыј сетчё
шуац. Ставыс могаёе, уѣ номынёе. Пукалыштї,
шонтыыштї дај петї. Петї гёрд пельёсё.

Сенї мїјан култработнїца пыктавмёныс-нїн
уѣома. Вузаван вежёсынї стојка сајын прїкашщїкыс
колїнкај моз былё.

Пырі зёла вежёсас, кытёні гёрд пельёсылён
кавцеларїјас, нужёдчї нар вылас да ег і тёдлы
кыѣ сетчё унновсысёёма.

Оныш. Не сёмын меным., Быдёнлы оныш.
Кодјас кокјыланыс-на вёлінј—кодалёны-жё...

Четчї. Рёмё. Ег-нїн некытчё петкёдчыв—вег-
кыда асланым баракё. Пырёмён щёщ чатёр шыбы-
тїс менё... Сещёма чујмёдіс сылён пыщкёсыс. Рек-
мёма, сёмын морт мёд колёмаёе дај најё ныргорён
ёїлгёны.

Кёсї горёдны, онјывсыныс четчыштёдны узые-
јассё—горшёј гёрдзасёма... Кёсї... Унатор кёсї да
нїнём ег вермы... Уѣома!

Петавлі ывлаас, кыщовтї вёз гїдњајас, сёмын
ётї вёв колёма, дај сїјё тракысё пышјыны,
гёрдлё.

Кёндё-нё мукёдыс? Мыј јылыс соборујтёны мї-
јан комсомёлечјас, мыј вїзёдё рабочкомыс.

Недыр мытї кысан-кё воїсны мїјан брїгадаыс
комсомёлечјас да јешщён-на код сурёјас.

— Но мыј сесса та бõрын, мыј мијанлы коли? Алы-нõ жõз бõрсаыс лүки-буки щõщ вõтчыны? Алы учыны, кыңи õнõз учымы? Алы ужавны ас вест да летчысјасыс вест щõщ? Мыј?—Таңи ме понди щуплыны налы.

— Ладнõ... Мыј лоõма—лоõма-нын. А кõнõс-нõ ескõ асныд õнõзсõ вõланныд? Ми баракы-баракõ шурјалам ветлõдлам, собраннõјас нуõдам, а ти? А ти õни шуаганныд, а секи ваõ вõјлинныд, алы сывлинныд?.. Некод, некод мијанлы отсасыс. Тани ескõ вõлины да вомнысõ ез востывны.

— Востыв кõт—муныгтõ он-жõ-нын кут, заводитõмаõс да мунасны-жõ-нын.—Правдајтчõны синысõ тилыг тыр мијан жõз.

Јанңим лои. Учымы. Асымы-õд јешщõ бригадирјасõн лыдысам, медбура ужалысјасõн. Бõр ни воґег пистõ шыаены, вилдõдис.

— Ковмас тајõ дивõсõ лүчки гижны да гижõдсõ мõдõдны...

— Кытчõ мõдõдан? Асымы учымы-да!

— Мõдõдам! Учымы-кõ—учымыды, дерт, оз ошыны. Сесса сетыс он-нын сусысы, учытõг тащõм дивõды ез вермы лоны. Митõ кõт учымы, а кодјас-кõ небос абу учымаõс. Ладнõ!

„Ладнõ“... Лõнõдис ставнымõс тајõ бõрја кывјыс. Быттõ ставыс ладнõ лои, быттõ воґõ петантуј ез ло, Лõсõдим пес. Ломтысим бура да пондим рытјыны. Оз сојсы, ни оз јусы, оз учысы, ни оз овсы.

Код сурдыс водалим, а код сурдыс пукалан колны дај.

Керкааным нар вывсаңыс да жоґ куґчаламыс лүґјалõма вõлпасјасыс пыркõдõм иґас. Некод оз

чышкышт, дај некодлөн кi оз лыб пөлкө чыштны.

Кујлам. Мекөд ортчөн кујлө Пiла Иван. Сылдн тóварышыс пукалө пызан дорын аскод јóртјасыс-көд.

— Кыçинө тащөм другсө јöзыс летчисны? Мед нө шуам вочасөн, а тајө-өд ставыс?—јуасөны былө ассыныс-жө.

— Кодлыкө-пө пiсмө воөма. Кодјас гортынөс— ставсө летчөдөны карө, а өни летчөдтөчыс арестын виçоны. Сесса којмөд пай јөзсө кулакалөны—кодөс кулакаласны— став һаңсө петкөдасны, өти мөскөн начкөны. Көди-пө колхозө оз пыр—кулакалөны-жө. Сесса став кулакјассө-пө кытчөкө мөдөдөны. Сijөн i летчисны—скод вөчлыны... Збыл-кө бытөө сiçi— ме летчыла-жө-а.

— Те веритан дај? Ок те! да кыçi-нө тајөс һе-код ег төдлө, а најө кыçi ставыс төдлөмаөс?

— А со кыçi. Ти чукөрөн ветлинныд баракы-баракө, а најө тiјан бөрса. Мыјөн ти муvинныд кон-тораад—өтiтөг летчисны дај.

— Кодјас мiан бөрса?

Пукалысјасыс унжыкыс том јөз—комсомолечјас. Сөмын өтһасөн сени арлыдажык морт—Рабочком. Кыкөн—төдтөм јөз.

— Ме-өд морыд щөщ прөчевајти,—гыжыштли јурсө рабочкомыд,—кыçi-нө подлиннө таçисө лоис?

— Көни-нө вөлин?—Вылас виçөдлитөг бара јуалө төдтөм мортыд.

— Тани жө, тiјанкөд-жө.

— Мыј-нө сесса...

— Мыј, прөчевајтим тај, мiса.

— Но, ладно. Сомын мед тижан бригаады, мыж колёма, мед оз летчи-а. Тажо бригаадаас, локтасны-да, ставсо пыртам. Сквозной бригада лөөддам. Оңи овлөй. Шогмана лунјасас ужалөй-жө, Ми, дерт, кык-наным летчылам вөлөстө, дај теd, рабочкомлы, щөщ ковмас летчывыны. Зонмө, мыж вөчыштисны—өти лун-нөн кушдөз летчисны!

Ми јешцө-нин ещаон колим. ПОВОДА век тыртө. Гојам да олам сомын. Коркө мојдам, коркө ас олөм-јывсыным вистыштам.

Медса паметно меным Киронлөн јөра бөреа вөтлыгөм јылыг висталөмыс. Кирон—сјө мијан баракын стөрөжалө.

— Мен вот окота-на вөрас олыштнысө да сјјөн татчө і локти. Морт нем аскежын вөрын овли да, миса, көе кувтөз өтчыд олышта-жө јөзыскөд... Оңи тај со ещаон-жө колим... Мыјла-кө, празник кежлад ми, мыј ми, быдөн-жө летчалисны.

— Те, Кирон, јөра кыјөм јывгыд вај вистышт,— щөктасны сјјөс.

— Висталам, кывзанныд-кө.

— Кывзам.

Ставөн сыдорө матөжык лөөдчам да пондам кывзыны

— Коркө, том дырји-на татчө овмөдчытөз, тувсов тујын өтнамөн кыјсигөн, өти лунө петасјылөз весиг-тө өти лов ез шед. Бергөдчи-нин петас лычычаөс кыјны... Меным, зонмө, керка дорын моз нин јөра-јас ројасиг тыр паныдаөисны. Мыј-жө? Казаласны-кө—ылөз пышјасны. Лыјмөн сибөдчан—бара-жө ка-чаласны да оз оурны. Мөвпалиг вості оура јөраыс вылөз-нин воөма... Кызтај сөсса чушнытис—төвчөс-

ны, бытто абу-і вөвлөмәс. Бура ескө жүжүд лым-
jis вөли-да, четчалөмәс да, тујыс весиг вошлагө.

— Төдмәли налыс тујнырсө да жөдлунөз еновти.
Коктујјас сөртис кујимөн лоисны.

— Аскинас кокнидик паскөмөн, лун-мөд кезлө за-
насторјөн петі вөтөдны.

— Сижө војө, чүждөм мысис абу водавлөмәс, пыр
өтмөз прыејөмәс-мунөмәс. Нөлөд лунөз есса
сінмөн ег аңып.

¶ — Вөтөдөмыс-на-өд кушөм... Мыј ещыд мыскан...
Лаз нојыд пөлтчө өдјө мунөмысла. Он кут пістны
да лөд-да дорө төкөтө ојбыртлан. Паскөмыд оз і
удитлы космывны. Лычылад лунтыр руалө.

— Көјмөд луннас Гуркөс ју куша бура уна мунисны
Междужыд инсаңыс сыв кык кымып сүдә кырјө
четчөмәс да прамөја шенчымөн вөли. Кок сөнјасыс
брунјалө. Миса, еташөм ебөсајасөс мортлы не-жө
пөкөритны-да,—мортыд-тај вינוвжык-на вөлөма.

— Јуыс-нө вөсса алі мыј?

— Вөсса. Ключөс јуыд-өд оз прамөјөзыс-і ке-
навлы, муртса-кө шондөдыштлас, пыр-і вөссө. Ва-
ас-өд туј воштөм вөсна пырөны.

— Нөлөд луннас ројасиг костіныс сүлі... Ег вевјав
өтис лыјны—абу-на унежитчөмәс.

— Војнас-нө јөрајасыс пыр-жө мунөны?

— Оз, оз, шөјтчөны-жө. Сіз-өд шөјтчывтөгыд да
ројастөгыд најө ылөзтө пышјыны оз вермыны.

— Квајтөд асывнас нурјыштчитөг-нын петі, крөшкі
ез кол. Рөмдан гөгөр кујимнансө сүі. Музөмәс.
Кыксө ескөн маті костөн төлемі ускөдны... Көјмө-
дыс, бара-на ез сур. Култөзыс-жө-і пөс впрсө јуі.
Кык душтө војбыд пөшти меститнытө тырміс..

Шамја доі наросно вочны—јајсө мөститны. Оні жу-
раис тыра вөлөма, пыщ піжансө біпур улө гуалі,
мед воқо рөдыс јывмас да шедны кутасны.

— Аскінас көсјылі-нін бергодчыны, еновтны кој-
мөдсө да кодкө быттө төјлө вөтөдны. Ег верм Э
пыкөыны... Бара лунмод кежлө жаритөм јај чапа^С
бості да вөтчыны. Луншөрјассан тыдав кост мыс-
кім. Суны кутла—чепөсјылас, колышта нөжмыш-
тас—бара суыштла. Сің менө сіјө пемдөдіс. Көк-
јамысөд луннас—бара-жө сіңі. Лыччөј чегі-да, лы-
мөн выјаыс ылөжык-і водіс. Горшлунтө делөдө.

— Кардјалі, кыч мыј вермі өшјөді. Ме вөрчїі сї-
јө вөрчїс. Пучїс сөлөмөј... Чукөрти медбөрја вындө,
шыблалі лышнөј паскөмөс: шапка-ні, кепіс—дөрөм
кежыс чепөсї. Пажын гөгөр суөді... Көкјысөма ме-
лаңө јурөн, көкјассө суркңалөмөн водөма...

— Медвоқдалунас сіјө каңавлі да медеасө сывы-
лө задора вөлі. Бара воча сїнадчыгїм. Оні оз-нін
чушнит, оз чепөсјы. Віскас-өд сөмын кувгы.

— Водөма. Рамыңык, кевмысана сїнјасө вічөдө ме
вылө. Лөсөдча лыжны да кычкө ог слојмы. Сїнјасөј
руалөма, кі-көкөј тірчө. Віскакык сїн костас—
пішцалөј чөрө да сїн шөрас мішеннам вескала.
Јөралөн чужөм куңаыс сїнваыс түрөбөн летчө.
дөрт, көнкө, гөгөрвоө бөрја здукјас ловјөн олөмсө.

— Ег вермы лыжны... Вөрчїс сөлөмөј. Јөралөн сїн-
ваыс, рамыңык чужөмыс, міча уна вожа сурјасыс
мөртчїсны менам ізмөм сөлөмө. Сыркмуңїсны кіја-
сөј. Пішцалөј усї...

— Јөраөј, көл-жө ме сөрыс ловјөн... Гашкө-і
мукөд вотлысыөјас пулаыс мынан-на!.. Корс аслыд
пөвтө, овмөдчі, плөдїт—сїнва пыр шуала сылы.

— Көкжамыс дун... Учым-ны, сојом... Көкжамыс дун
наебөм пөртчывлытөг... дөрөм кежыс... думышт...

— друг неылытi зөркебдiс чушкiг тырјi — бара
јора. Менам кујлысыд дiвөстiс... Вiрекөптiс, четчiс...
Нөшта-на ме вылө чөйтлiс гiнјассө, бытөкө јуалө:
„вөтчылан он-нын“.

Лөнiс. Кудел көд жежыд тошсө малалiг тыр
вiчөддө ывлаө. Лөбјасыс ескө вөрөштчөны-жө-да,
нынөм оз кыв.

Тащөм здук вылын быдөн вiрыд сувтлас... Он лыет
весiгтө щөкнiтны... Кывзысан, оз-ө тајө лөн вылас
кысанкө јошкы лыјөм шы.. Онө-ө пемыд ывласыс
здук кежлө петавлан төлыс југөрүлыс казавлы
лыјөм јоралыс кокјаснас тiркөдчөмсө.

Оз. Нинөм оз кыв... Некодөс төлыс вужөр ув-
гыс он казавлы.

— Неког оз вун!.. Четчiс менам јорайд, гөнгө-
дiс јурсө — вөрпуыскөд өтсутда лолi... Ок, јона-жө
мiча!.. Быдөн кынмывлi места вылө, сещөма сiјө
меным кажитчiс!

— Леҗiс сурјассө ыли вылас. Мөд јорайс сајав-
төз четчалiс сы бөреа.

— Пышјiс... Сөмын бөр кокјассө сылыс адзыли..

— дыр-на ме сени шенҗi.

— Пышјiс... Мыјла-нө? Од-кыјөм помыс-i олам.

— Леҗi... Мыјла-нө некор вөрчывтөм сөлөмөј
вөрчыс? Мыјла-нө ош вылө мунигөн сөлөм вөрчөмла
ог шөјө вошлы — вөрчытөг верма вiскыны кык гiн
костас?...

— Мыјла муөд җверјас бөрыс вөтлысiгөн та-
щөм дiвөыс ез лолыв?..

— Көкжамыс дунса... Леҗi!?

— Јурөј жувгө. Ачымос гөгөрвөны ог вермы.

— Ез-ө чүждөм јөра вөв, менсым јөратө нуы-
сыд? Гапкө сы бөрыс вөтчөны-жө-да? Пула моз
рөкыд шөрө воис мөви. Әедјассан рөдјөм вөрөј сол-
муни сөнјас куза.

— Өд, суасны-да кыјасны-жө, — кознышти сін-
јасөн најө тујпырлаң... Вөрүи...

— Мыј лоас — лоө, сура јөраыс менам!..

— Регыд ме дае лығычаө вөи. Нөшта-на јон-
жыка пуғыс өблөмөј...

— Лығычаыс тојкмытөм мортлөн-на — јөрајас
мозыс-жө четчалөма, весігтө тујыс вошласө.

— Нінөм-нын ег кут вежөртны, сөмын өтітор
төд вылын: лыјасны... көкјамыс лунга...

— Ог төд, зев-ө өдјө лоі вөтчөмөј. Шөкыд тиллө
воөм мыст вел ылыс-на лыјөм шы кывліс. Сы бө-
рын сегга ассым мунөмөс ег-нын төдлы. Әөрөмјасөј
тај быдөн резувјасас когаглөма-а, јәјөј вөрөз гир-
јысөма.

— Воі јөра шуј вылө, малышти јурсө — суртөм...
Нөшта-на өдјө чепөсјі воэлаң.

— Пујас кості меным тыдовтчыс јөраыд. Сурја-
сыс. Муртса-на кағалі — гым кылө кодкө лыјис...
Шын пиас јөраыд сајалі.

— Усөма. Кокјаснас тіркөдчө..

— Ловсө ег-нын сулы, сінсө кылөдөма-нын вөлі
дінас воөм мысғі. Віқөда һеылын, јөратө лыысыд
сулалө. Јурејасөј быдөн сувтліс — нывбаба!?

— Нывбаба?...

— Да, нывбаба!.. — ышловыгтыр воча вігіс.

— Менам сетчө-і усөсөма.. Өд, муқөмыс-і,
кынмөмыс-і, шыт кынөм пыкөмыс-і; менам көв

јывсыд усмонто вѳлі педомағын. Менсым јѳра лы-
јысыд—нывбабаыд нѳшта-нын памет вывсыд воштис.

— Од, кыс леѳом прѳмысто нывбаба лыјис, сѳлѳ-
мѳс ѳикѳз вѳрѳѳдис менсым

да... Нывбаба! Щѳц мијанѳс шемѳс усѳѳдлѳ.
Код сурѳыс, оз на буракѳ тѳдны кыјѳѳмѳѳ да, теш
выв берѳѳѳѳны.

— Ен весѳг кутыштлы?

— Кутыштлы!.. Зырымбедјас тѳ, сесѳа нѳнѳм.
Тѳ нѳнѳмѳѳ-на абу тѳдлѳмныд, — дѳзмас да сѳз оз ѳ
помав ассыс вѳстѳѳ. дѳзѳ ескѳ мыјкѳ сен вѳлі-на-да.
Оз вѳстав.

— Асныд буржыксѳ вѳсталѳѳ, мыјкѳ вѳлі-кѳ тѳјан
сещѳмыс. Мијан куѳа олигад быдѳамаыс вѳвлѳ...
Коркѳ Семенлун дырјѳ, — бара заводѳтѳѳ мѳдтор
јылыс—вѳлі чѳстуј кыја. Нѳнѳм оз шед, шедѳ ескѳ
да кѳѳз нѳнѳм оз сур. Возвылын мунѳма ош да быд
чѳс путкылалѳма, да кодѳс пѳѳдѳдлѳма. Муѳѳдла-
ас ескѳ нѳнѳм абу вѳлѳма да вѳдлалѳ-жѳ вѳлѳм. А
сѳјѳ-кѳ вѳдлас — оз ѳд морт моз лептыштлѳмѳн, а
чѳсплакѳсѳ боквыв ылѳ шыбытѳмѳн. Ачым кыјѳ
моз броткѳдча:

— „Паскыд гач... Абу тај дыш таѳсѳ пакѳѳѳт-
ны... Тырмѳма ебѳсыд. Ме ѳдва-нын лептыштлинысѳ
верма мукѳд чѳс плакајассѳ, а те, шыблавны-на
вермѳмыд.—Таѳѳ броткѳдчѳг тыр вѳлі муна зев жу-
жыд керѳс пѳлѳн. Керѳсыс—ѳѳскоѳ вѳра гулыд јаг.
Вѳѳѳда-да керѳс јылас мелањ кујѳм кѳр ортчасѳ-
маѳѳ да локтѳны. Кѳрјасѳн-ѳд ѳ чѳјтѳ первојсѳ,
вѳставлывлѳны, гѳжѳмнад-пѳ најѳ суртѳмѳѳ-да. Ма-
тыстчыштісны да менам корјасыд ошјасѳ пѳрѳны.
Весѳг чер-нѳ, пѳпщал ег уѳѳт кѳѳ бостны — вылѳѳ

зоркөдүс медыжыдыс. Кыкыс посныжыкөс вөлісны. Ная өуна бөрөжык сувтисны. Локтиганис-на шөрс а ыжыдыс мыкө авытыштіс да най ө струна мөз сувтисны, места вывсыс оз вөрчыны.

— Көне ө морөј сінјасыд гөгрөстчывліс?— Бара тешлаңыд сіныштөны.

— Ті енө вөлөј да мыјөн кужанныд шуны! Менам адчывлөма і ошјастө. Сасөтисө ас немөн төлкмывлі кыңы... Семенлун дырјыд да понјөн вөлі ветла. Локтіс понјыд, сувтөдіс шөтјассө да пондіс дергајтчыны ошкыкөд, шөра костаным пырө. Ошкыд менө сінвывсыс оз чөвт, сөлалө. Öдөлітіс понјыд. Ез вермы ошкыд сыкөд воцасаны. Курмыш-кармыш керлас-жө лапаяснас да понјыд оз сур—вертланжык өуна.

— Мыјөн понјыкөд кутісны дергајтчыны—мыјі дрөбја зарадөн. Миса-өд повчас. А сіјө вескыда вылө локтіс да шаркытіс сылөд. Мукөдыс сесса шөщ локтісны.

— Еса окыштіс?

— Менам нем колөма. Мед піјанө мөдыс тіјанөс сің оз окышт, кызі менө секи окыштіс. Бур вөлі понјөј да віçөма-жө зікөз долөс бостөмыс. Ассө вөлі вірулөз-жө гыжјалөмаө.

— Кык поснідыс пон вылө вопјісны, а ыжыдыс — медінө. Первој бура дішкөдіс гөрбам, куртчаліс, косавліс јайөс. Сесса тыртіс нышкөн. Ме кыпөдыштілі да віçөдлі, мыј, миса, вөчөны понјөс. Бара менө кыпөдіс. Бара менам понјыд локтіс шөра костаным — мынтөдчөма мукөдыс-да... Кыкө тај ловјөн-жө колөма.

Секи петкөдлөс мијанлы јажө, сојјассө. Некод һинөм егө шуө. Вылас вөли, мыј вылө вөли почө веритчыны.

4

Огө-жө вөли век мојдөј. Поводъаыс һеуна пукыштны мөдис — пондим петавлыны уј вылө. Ујалыштам һеуна дај летчам. Некод һекодкөд ог ордјысө.

Тырлан мукөд дырјыс. Һи уј, һи һинөм киад оз пыр, һи буржыка думажтны он вермы, журыд оз ујав. Сещөм-жө и мијан вөли секи.

Өви лунө ме, рабочком да Габ Иван кајим участокјас видлавны.

Вөлөм-кө зев уна керјас тырөма кыскытөг, арса вөчөм керјас-һин, да сјөс корсалөм могыс и катөдөма рабочкомыд. Колө-пө тујаслыны—абу-ө тазсө наросһө төдөмөн вөчөмаөс.

Куз лун лыз вылын шлөвјалим участокти.

Тырөма. Бура уна сурс керјас да шпалјас кујлөны лым улын кушму подсаһыс. И өһөз абу гөгөр-волөмаөс кыскөдны. Со-жө-өд мыјышта пакөеттө вөчасны!

Рабочком сени-жө пондис проберитны старшөј пріјомщик — Габ Иванөс.

— Ти-өд төданыд вөли, мыј тајө вөрсө коркө да коркө лоас-жө кыскыны? Төданыд вөли, мыј талөн кыскан кадыс вөли-һин первојја лымсаһыс?

— Төдам... зев бура вөли төдам, но вөвјассө ес мөдөдлыны. Вистала, мюа—вөвјассө. А кодјас емөс вөлајасыс—һалөн и вөчыөјасыс емөс. Мыј вөчыш-

... Тырма... Бура уна сурс керјас да шнајас
кујабны лым улын.,

тасны сійәс і кыскыштасны. Сы вәсна і лоі тәјә таҗисә.

Сіјә висталиг мозыс тeryба лапјәдлиц сінјассә, ез вермыв тыр сінмөн виқәдлыны мјан вылө.

Мјан гәгөр туганјаснаныс довјалисны шочінык пожөмјас, клејма улө сузтөм пујас. А муас кујләны, әдванін төдчыштөны јывјасныс, вөчөм сортөвөј керјас, шпалјас і тулкајас.

Тәјә здукјасас, муртса, муртса вөрпуыс мургыштөм шыын, бипурјыс бичуңөн чігаркајас әзтигөн вөјлан думјаснад. Пыдөз вөјтчывлан. Весігтө мынтөдчан да мынтөдчынысә он вермы.

Помытчө, коркө-әд тәјәс, Габ Ивантө, вөрсө лым улө бердөдөмыс шулывлім-нын судөз кыскыны. Шулывлім, мед учлеспромхозсан пырыс-пыр-жө индасны тәјә тырөм вөрсө кыскалысјасәс... Унатор-на шулім. Сөмын нинөм тәј мјан шуөм серви абу вөчлөмаәс-а. Весігтө Лева Гршалөн празнык кежлө летчывтөм куҗа шуөмыс ез збыльмы—әбитөг летчисны, дај ачыс щөц летчөма рөштво кежлад.

да... унатор ескө шулан, көсјылан да еща олөмас нуөдчысәс-а. Асным-жө-әд сещөм енлөсјасыс. Сөсса кызкө он-жө вевјав дај.

— Кызінө? бара воқө нуөдө сорнисә рабочкомыд.— Төвбыд кулакјас ужалисны да најө вынөн тәјәс весавны абу гәгөрволөмныд?

— Чөвлы... воқжыксә тәјәс колөдлім, виқам вөлі гөлјаслы, либб кысказыс артеллы, лөсыд кыскаланіныс-да, а бөрынас... Мыјөн ми төдам, кодјас, тіјан вөлісны кулакјасыс? Некущөм торја список ез вәјлыны. Гашкө, некод ез вөв-да?

— Некод! Те он төд, кымынос өни летчөдисны? Рекмис-өд буракө участокыд. Те он төд, мыј најө вөчисны төвбыднас? Кымыныс најө тїянлыс ужалысјастө тацитө гортаныс летчөдлісны? Те сещөм-торјассө он көсјы төдны. Те төдан ов, кущөм төлыс да кымынөд лун талун?

— Тед быт колө төдны, уна-ө кервөчыс да кыскасыс ужалө тенад участок улын, унаө вөчөны да кыскөны луннас... Сїјө-кө вөлі төдан—тајө керјасыс ескө ез ендыны. Он-кө төд—һинөм сесга теге вөлі.

— Те һинөм он төд, дај тыдалө, төднысө он көсјы,—торкө менө рабочком да ускөдчө прїемщїк вылө,—енлы, волас-на і теныд пужа вој... Рас бостчөмыд ужавны — ужав кызі колө, а он-кө көсјы — щет! Тетөг-һин уна ужавтөмјасыс да вөрлезан плансө орөдысјасыс.

— ҫерт-жө...

Повзїс мїјан прїемщїк. Повзїс да [кывјыс ез понды артмавын.

— Вескыда вїстав. Те, Иван Габрїловїч, кулакјаслы кївыв ужалөмыд, сорһїтчывлїн кодјаскөдкө? Вїстас... Татөні куза сорһїтны да сорһїөн кыщлөдлыны абу места. Шуны-кө шуны вескыда, а һинөм ылөсас кывбертны. Мыј вөчөмыд—вылас, тыдалө... Вылас і суд лөө... Һинөм җїцемерїтчыны.

Тајө һемвїдчытөм кывјасыс Габ Иванлөн һөшта јона гөгрөстчїсны сїнјасыс. Щөкыда пондїс чөвтылыны сїнјассө аслас омөлік өружјө—клејма—вылө. Вїчөдалө пышјанїн. Тыдалө, чажтїс, збыль-пө кїөн воасны, судїтасны ас судөн.

Но і рабочком-жө... колө-жө етазі мортөс повзөдны... Оз бара кыщлөдлы—вескыда крапөдө:

„подкулачник“, „Кулакжасы кивув ужаломыд“ Му-
кӧд-кӧ — сінсајын сӧмын.

— Ме ог тӧд, мыжама мыж адӧмныд менгым...
Ачыл рабочком морт да тагтӧ грӧзитчыны оз-жӧ
ков... Ачыл верман сурны.

Рабочком нинӧм шутӧг индӧс кинас тырӧм пу
вылӧ. Сінжасным вӧтчывлӧсны сӧјӧ кӧ бӧрса. Тырӧм
пу. Ӧдва тӧдчыштӧ тујыс.

— Ме таыс абу мыжа.

— Коди нӧ?

— Вӧвжассӧ ез ыстыны.

Сӧз ез і вӧстаг.

Сенӧ-жӧ места вылас вӧчим акт. Менам ӧнӧ-на
ордын сӧјӧ актыслӧн копӧјаыс. Сенӧ шудма:

... Старшӧј прӧјомщӧк тӧдӧмӧн тыртӧма лым улӧ
арса вӧчӧм керјас да шпалјас. Онӧ сӧјӧ вӧрсӧ лоӧ
леунавны квајт вест пыдна лым пыс да вӧчны туј
бергӧдӧм учасокӧзыс кујӧм километр ылнаӧз. Учас-
токыс пастанас ык километр да кузтанас ӧтӧ кило-
метр. Вӧрыс абу јона щӧкыд. Сы кынзӧ, емӧс сорӧ
кост арса под вылын вӧчӧм керјас ӧнӧја ужалан
учасокјасын. Корам тајӧ бердӧдӧмыс мыжасӧ —
Іван Габрӧловӧч Поповӧс мыждыны кызӧ вредӧтел-
ство вӧчысӧс.

5

Летчим да ӧдва тӧрӧм пырнысӧ. Јӧз. Јӧз воӧмаӧс.

— Здорвјӧ, дӧзертӧрјас! — Пырӧмӧн щӧщ гор-
дӧс рабочкомыд.

— Те нӧ мыј сепӧмыс. Тенӧм тӧвбыдса ужтӧ
вујӧм дунӧн бур јӧз верстајтасны... дӧзертӧрјас?
Бертлаӧ тӧј кывјыд.

Бара сiјос тешö бергöдисны. Кодыс локыс увгöны дај. Кызі-нö сетчö он сујсы, он дорјы.

— Енö-кö вöлö дeзeртiрјас, ез шу.

— Те щöщ?! Гортад семјаыд щыг, öшiнулад пескыд абу, сарајыд куш... Летчы лупщö, мыј-кö думажтан-кö горт вöснаы! Те щöщ-жö?! Колтчылiн да нажетка кымын бостiн? Перешцапiтiн ставсö, кодi мыј ем тани ужалысыс? Коңөр! честö усан кодлы-кö, колöкö, öнi медбөрја мөстö петкöдисны ужjöзсыд. Вот теd i дeзeртiрјас.

Уна, унатор-на шуалисны меным. Кызі-нö секи мыјкö-да он ло.

— Те, вот шуан, озыржыкјас-пö нарйтчöны гөл jöз вылын. Ме вот теныд сусед, дeрт, те дорыс еща овмöсажык, мем жал лоi да сетi вöлöс тенад гöтырлы öтi лун кежлö кыскасны. Кыжыс, буракö, пес вајисны да öтi доd турун. Ме сетыс дон ег бост. Мыј сeсга шуан? Тијан ногөн ме кулак! Менö-жö тајкö арестујтасны. Одва-кö јешщö абу кулака-лöмаöс. Ти вокыд дорјöм пыдди сујаныд кулакад, а тијанлы жö лöб отсасны дај.

Тајö вöли менам сусед — Трöш. Тајö жалазза сетлöма мијанлы вöвсö да кујис кöнi казтыштны сы јылыс. Мыј сeсга татчö шуан?

Ег казавлы, кызі меным рабочкомыд киö сујыштöма кујим шајта еöм да тувкöдö мынтысны.

Ме мытчи. Оз бост.

— Ме ег дон вылö сетлы. Оз ков. Коркö-кö jöрманiнö отсыштанныд — шаң-ңiн сiјö.

— Те шу абу кулак?! Те пöжалуј мiрiтчан, теd-кö гозја медбур лунјаснас страда дырјi ужыш-

тасны. Ликвидируйтны ті воксө. — Щот моз сувтіо
рабочком. Кодкө сійөс бөрладорсаһыс тувкһитіс
кулакнас. Сіјө бергөдчывтөг кок пөвнас сетыштіс
бөрвыв. Сесаһ да сесаһ — мјан зык кыптіс. Вө-
лөм-кө код сурдыс локтөм мысһыныс-на пөкмөлит-
чалөмаөе да волөмаөе кулакјаснаныс шевтыкаөмөн.
Зык вылад мөдар вежөссыс воісны Азымов, Он-
дрөј Ондрөјевич да мукөд. Пырөмөн щөц мјан
вылө. Азымов вөлі ырыштчөма рабочком вылө. Секи
ме кватіті сійөс горшөдыс да кыці тај лептышлө-
мөн зобгі—һужаліс.

Мукөдыс садөс вөлісны да јона тышкөчыс егө-
жө воө. Лөһім.

Азымов грөчитіс сөмын сурдө сетны. Дөпөлкісө
һекодлы абу лөма. Меным ескө пөв-мөдыс вар-
тісны-жө-да, ез-жө дөбілкіөз. Војөснысө аслым
сурлі-жө срөкаыс-да нөшта-на Трөһімлы сүзөдчывлі
кокөн—шөц-жө вөлі кодкө вылө ыршагө-да.

Лөһім. Бытөө абу і вөвлөма. Сөмын һывјас
мыјкө чужмалыштөны-на аскостаныс...

Мөдлун асыв воые вөлајас зев өккуратһөја
ректалісны турун додјаснысө. Барак гөгөр тілөд-
чөны тілгуна вөвјас. Ставыс кыці колө, бытөө абу
і летчывлөмаөе, бытөө абу і вөвлөма төрыт рытсаыс.
Сөмын морт-мөд көсөја візөдлөны мјан вылө, орт-
сіөз петавлө лөгкутөдныс.

Рытнас весігтө пондім-һін өскалывајтны.

— Но, мыј-һін ті тадырасө тани керінныд? —
Јуалөны мјанлыс.

— А ті-һө летчылінныд да кар стрөітінныд? —
Воча даөтөма мјан налы.

— Іі, буракò, стрòйтòмныд... Ортò ветланінныд тај поводнòј кар чуркјалòма-а. Сетчò кынці, не-кытчò-жò керкајассыныд абу трòпйтлòмныд-а.

Најò мјанòс. Мі—најòс дај. Сіці рытывбыд òта-мòднымòс елтїм.

— Но, но... Бара сук рокыд ващкòдны кутїс,—кодòскò елтыштїс рабочком.

— Те бур... Поводнòј кушман зыртан тертука.

— Те-нын кытчò-кò шыас, қібјыв спасòј,—лòнò-дїсны мјан јòз Степан Петырòс.

— Тòрытја мознад тышкасыштòј... Тышкасыштòј... Рабочком, налы бара прїмертò петкòдлы...—Пондїсны горавны наладорсаыс.

— Ме бара ег, ез-кò пондыны.

— Кодкò пондїс! Муртса тувкнїтыштї, зев-ò мїса..

— Зев тенсыд терпїтны кута. Ен понды.

— Лòнòј... Сура тошка мужїкјас... Абу тај јан-қїмныд...—Òлòдòны олòма мужїкјас.

— Ме наперво вев ог лез,—грòзїтчò ме вылò Азымов.—Ме судò сета.

Венчòм — венчòмòн і колї. Водтòч петавлі-на ывлаò. Шòныд. Абу ул. Лòн. Шòвккод пукòма поводда. Сесса сòмын ужавны, верстајтны летчыв-лòм кадсò. Ужавны не сіці, кыці вòлї òнòч... Ужавны мыј ещòн да ещажык маңбаòн.

Тыр чужòма быңгòдчòма тòлыс. Лугыда шлан-гòны козувјас. Ескò окота-жò тòдны на јылыс, мыла сің гусòн пырыс олòны најò. Мыјла најò пыр нетò сіјòн, нетò мыјòн кажїтчòны—пырòны сòлòмòч.

Азыма кылò ручкòны вòвјас.

III

ПРОРЫВ

Ме вöлі кылöдчан уж вылын: і уж-жö сетені, көч журтö ен гыжжыштлы, көч сожныд, јуныд ен ештöдчыв. Тi-öд асныд бура тöданныд, кущöм ногөн муніс тавоса вөркылöдöмыд. Зуг, јона зуг. Нарадщікјасыс унжыкыс вылјас да оз-на бура вевјавны первојтö. Ескö быдөн-кө асыным öтмоз сёлöмыс ужалім, ескö асыным-кө ас выланым нарадщікјас вöлім, ескö выл нарадщікјас вылас ещажыке увгім да унжык індалім, тудјалим асыным кужöм тöдöмнымöс — дерт некущöм зуг һі жургыжыштны ештöтöм ез вермы лоны. Öнi — быдсамаыс-на ем. Бостам сещöмтор: катішщö вылын керјассö ваас тулјалигөн öтi мыр вомöныс зурс керјöз зорјалöны, а оз-öд мырсö щöщöдны. Либö öнi молтö јöткігөн: кыз мужікöз öтi керјас багырјаснаныс сащкысасы да бертöны сіланысö, а керјыс мырјö тасасöма да оз-öд кытi слöј выјім вескöдны, а вескыда мырнас і быдөн јöткасы, либö мыр вомöныс багырјас јывсыныс шыбытасы. Вiзöдан да мукöблаас ном мында јöз, а коланіңјасын морт абу...

да... Көч і ем-на тащöм слöј һі веждöстөм ужалöмыс, көч і ем-на нарошнö, вöчöм павöстјасыс

(снастјастö вöjtöны, поромсö муниг костыс сувтö-далöны, а сувтöдöминые нарошнö лезöны-дај. Асныд тöданнуд, кодјас сiцсö вермöны ужавнысö, кодјаслы делö тыкола вомјасые да пыртанијасые отводна-јассö вогставны). Керыс-öd муно. Муно!.. Мукöдла-тыс даc верст выјö öтпомга пором јутырнас голöдö, муткыртö. Ескö адзывланнуд-кö кызи сiјö муно, виçöдлöмнас енö лötö... Сöлиннуд ескö ныр керјас вылас сырçикјас моз да-поромыскöд щöщ муниннуд. I муно-жö сiјö!

Кöд-нö сiјöс став вывтырнас вермас сувтöдны? Код-нö лытас сы дорö сы могыс матыстчывны, пежавны ассыс ловсö?.. да, лытасны ескö да, кодјаслөн сетçöç-нын пежаслöма ловныс, кодјас сы јылыс i лун i вој думајтöны... Öд ми-жö, кызи по-граничасаса пост вылын часöвöјјас, асным поромыс-кöд öтсор мунам, асным пыр керјас ныреаныс да бöжöзыс зарнiöс моз дöçöритам сiјöс. Асным лезим, асным i местаöç воöдам. Ни вугышјас, ни лöпјас, ни код сурöлөн лудан кiјас оз вермыны тајö поро-мыслыс наçмöдны мунам öдсö, непоштö сувтöдны. Час, волас-на мијанлы Ежваис... Ежваис, кытöни i керјасыслы, i аслыным вöла пырыежык поçас бер-гавны, вöла пырыежык муны.

да... Јутырнас голöдö. Ештывлöма-тај, тырмыв-лöма вын лезнысö. Помнитçö öни—мијан участокын лолiс зев ыжыд прорыв. Ковмылис зелöдчывны, вер-масны код сурöкöд, медым бырöдны сiјö прорывсö. I кымраслис-жö, пуркöдiс секјасö мијан вестти... Сви-нечөн öшјывлис мијан јурјасаным думјасным.

Муртса, муртса вевјалö пыравлыны менам тöд-

вылө сексаыс. Менам кокулын—мол, а ойнвөзын — кырҗыс-кырҗө оҗдөм ју.

Ен уэ—шулывласны вөлі војдөр,—верман пемыд гөвбөчас пыравлыны!

Ен уэ—шутөг төдвылын кутам өні — классөвөј врагыд оз уэ...

Оз-өд і уэҗы. Зера көт слөта — еін лапһытмөн кост кежлө огө еновтлө ассыным постнымөс.

Тащөм мијан ужалөм. Ескө ставсө-кө тајө кывјөн виставны лөбө гижны... да кыс-нө! Уж — сјө уж і ем. Сы вылын кысөма олөмыс. Көт ескө, сјз шуам, мукөд дырҗи думыштчывлас-жө: ескөн тајө-кө вөлі төдөны мијаныс кынҗі...

1

Помһытчө

Ми партизанјас морт дасвіт кымын сјө војө пырим асланым өктө жежыдјасөс кыјны. І пырим-жө секі!..

Пырим... Пырөмнымөс морт ез төдлы... Воласны понјас, ісаласны да увтчытөг бөр мунасны мијан діныс, а ми пыр, кыткө кымынөн, кыткө бауөн, кыссам.

Помһыта, ме кысөі часовөј дөрөҗыс...

да кыз тајкутчыса горшас... Кватітчи да асланым зат... „Те-нө, мөа, мыј бөлбан моз сулалан?“

да вөлі сецөм пөра.

Ми чукөртчим сы гөгөр. Сјө виставліс уна-ө сулалөны жежыдјасыс, кодјас ордынөс. Налөп быдса рота да пулемјотјас, а ми дасвітөн. Пырим-өд!

Савва ордыс петөм мысөі ме вөлі котөрта Трөш ордө. Сені унаөпөс, а мијан кујимөн сөмын пырисны.

Котортта... — Кокјасөй бытто муас оз инмавны, војыс бытто абу вој, а луншөр-луна југыд. Котортаниныс абу толытөм кык јөр кост, а топыд јужа паскыд улыч. Улыч тырыс щем јөз да ура горзөмөн отар-выв котөртөны. Ме щөщ горзиг тыр на бөрса. дум вылө уеі асланым грезд, гөтырөј, челадој... Најө жежыдјас улынөе, а тани котөртигјасыс мијан јөз, гашкө і мијанладорө і котөртөны-да.

Друг котөртиг кості ме кыпалі мусыс да понди шлывны јөз јур вывтыс... Шлыва. Нинөм-нын ог адзы, нинөм-нын ог кыв. Ог помнит, мыј вөлі воҙо да кытчөз ме шлыві.

Виçөдлі—пемыд. Вөрзөді киөс—вөрзө. Кокјасөй—вөрзөны-жө. Заводитлі четчыны—лыјис кыткө, со-тыштис гырк пыщөсөс.

Сущпеті... Кывли сөмын—тазі-жө вөлі шурјалө да омлалө төлыс, тазі-жө вөлі пуркөдө лым.

Вөлі сещөм кад.

Кор мөдпөрјө сажкалі—пывсанын. (Вој. Менам јортјас мыжкө ношкоритчөны ме гөгөр. Шыасі. Шыасісны: тенө пө нуам нортөн Чаллөг керкаө (вө-ралан керкаө). Нуисны. Вежон мөд лоі будөдчы-ны, сетөні. Бурдім да бара партизанавны, жежыдјас вылө видчытөм шөра налотјас вөчавны.

Вөлі еещөм кад. Вөлім сещөмөе ми—асным-жө. Оні быд нинөмабуыс прөстөе пяткыраоны.

Вөрлезөм, шуаоны мырдөна уж-пө. Ужалөны кіјасысө сырк леçөмөн... Еөкө горөдны—тревога! Прорыв! Став вөчөм керным кыскытөм... Тырө! Лунса норманым быд кер вөчыс јурө кајө кујим кубометрөн жыпјөн. Прөрыс: колө вит кубөн лун!

Мөдәрө-кө—ассајаным уна-жө ем. Со таңи-жө вот горзам. Думајтам, а делө вылас огө вөчөј: „мыјкө тон лоас, мыјкө тон вөчасны“.

Мыјла ескө збылыг тревогасө һе вөчны, кыпөдны ставнысө? Өд асным-жө адзам, мыј таңнад ужалөмөн вөрлеқан плантө он тырт. Вөрад ужалө сөмын којмөд пажыс, а мукөдыс гортынөс. Сег локтасны—татыс летчасны. Өтщөщсө оз і чукөрмывны. Сесса і татчөс пөвссыс-на луннас којмөд пажыс кыңқи вөрад оз петавлыны—быд кујим лун мығи лунјөны.

Колі вежон. Ужалам сизи-жө, кыңқи і вөјдөр. Асывјаснас зев сөкыд пөткынөмпад лашкынытө деланкаөз. Рытјаснас бара жө муқан-да сөкыд летчынысө.

Баракын быд рыт вензөм. Бригадаө оз пырны, полөны.—Коді мыј ужалас, сојјө і боетас,—шуасны дај. Мі сы вылад огө мiрiтчө.—Колө план тыртны.

— Мі гашкө план-жө тыртам да. Ужыд-өд сiјө уж-а, мiјанлы колө і нажеткатор бөстыштны. Бригадаад пырам да ставөн забор улө вөјам. А таңнас, өнiја ногнас удалөј јөз заборыс јешщө-на кыңкө, гашкө петасны.

Мыј сесса накөд. Мырдөн он кыскы. Сира гезјөн-өд он кыскы. Он?

— Кыскам... Жал сөмын дыр-на пөраыс колө-да. Коркө быт-жө-һин лөбпырныныс. Таңнад планыд оз тыр.—Таңи вөлі шуас мiјанлы Грiша.

Грiша—сiјө партјачөјкаса секретар Һөважөн-на воiс мiјан дiнө.

Воiс пошта. Воiс пiсмөјас, гачөгјас, журналјас. Воiс Комiтессан вөрлеқан сводка—рөштвөдз вөр-

лезан план тыртма: пөрөдчөмөн 30 процент, кыс-
көмөн 19%.

— Со, колоко, сесса-і ужав.

Шемөс уеіны јөз—код сурө һуммуісны.

Сіјө-жө рытнас контораө коралісны суд вылө.
Міјанөс щөц.

— Вот тајө да-а-а. Ужалан, ужалан да тенө-жө
судитасны дај,—кылө ропкөдчөм јөз пөвсыс.

— Мыј-нө сесса оз локны. Јөзөс корөмаөс-а,
асныс век-на абуөс?

Мыждана јөз пукоалөмаөс өтө скамја вылөј ме-
воцө јөзсыс.

Бібліотека вежөсыс петіс суд—судвывса жура-
лысыс да кык заседатель, өтөыс міјан бригадыс,
а мөдыс кервөчыө-жө.

Мі сувтлім.

— Јортјас!—Суд заводичытөңыс бөгтөіс віставны
міјан Гріша, партјачејкаса секретар.—Талун вөр
ужаланінын воөө суд. Відлавны пондасны мыжда-
на делөјас, керлезан үңыс пышјалыөјаслыс, паныд
сорнө нуөдыөјаслыс. Тајө суд—абу важ пөра дыр-
са царскөј суд, а өнөја пролетарскөј суд. Пролет-
тарскөј суд—сіјө сөщөм-жө чорыд кущөмөс ті, ме
шуа, кущөм чорыдөс, виөвовөс ті уж вылын, тајө-жө
вөрлезан ужас. Пролетарскөј суд оз вермы прө-
өвітны социализм стрөітан планјас ордөмыс. Неку-
щөм пөшщада оз сет кулакјаслы, кодјас сіз лі, таң
лі вредітөны вөрлезан ужын, паdmөдөны сіјөс бо-
јөвөј өд вылыс. Тајө суд мед лоіс уроөдн, өтар-
саө—міјанлы, мыј мі гөль да шөркода олыс креста-
на огөј бөрынчө бөрө, огө сетөј врагјаслы көңајст-
веннөј фронтјас, мөдарсаө—міјанлы өтдор муныс-

јаслы, кулакјаслы, мыј налөн оз-нын мортчы гыж-
ныс кістны социализм течөм.

— Социализм... социализм... А мыј сіјө социализ-
мыс? Вістав?

— Социализм кыптө і кыпалас. Бырө секі кулак
кыңи класс. Оз лоны гөлјас да озырјас — бырө ас-
шөрја овмөс. Секі тіјанлы оз-нын кут ковны тужит-
чыны ас вөснаыд, оз ковмы озырјаслыс клаңчитны
јөрмөмінјасө... Лоас өтүвја овмөс, өтүв ужалөм, го-
јөм-јуөм, өтүв олөм. Міјанлыс өніја кыз кіпом уң-
нымөс вежасны машинајас—оз кут ковны кыаыс-
кыаөң кос вескөдлытөг мыј ебөссыд туртны. Со ку-
щөм лоө социализмыд! Ыбө сетчө вобдчыны, лыбө.
важ цар дырса олөмө бөрынтчыны.

— Бөрынтчөм оз ло... Воңө!—Горөдчисны јөз
пөвссаң.

— Мыјла-нө сесса ескө судыс?—Петис-жө кой-
кө јуалысыд.

— Бөрвылас адзанныд.

Воссис суд. Лөң. Јуралысыс ловшы кывтөм лөң
вылын лыдөіс мыждана акт Степан Петыр куңа.

„Петыр—шөркода олыс крестанін. Вічко старө-
ста. Роштво кежлө летчөма старөстаалөм вөсна.
Сесса быд вөскресенна кежлө да вічкоын сылан
быд празнік кежлө летчывлө гортас. Ассыс норма
тыртөма 15 прөцент, ыштөдө мукөдјасөс щөщ лет-
чыны.“

— Мыј верман віставны?

— Мыј бара ме вістала... Аеныд тај пукөсөмныд
да вісталанныд.

— Тыртан он норматө срок кежлө?

— Куд төдас кушом менам норма да кѳнѳ вѳр-
лежѳмыслѳн срокыс?

— Вошѳ летчывын пондан алѳ он пражыкжас
кежлѳ?

— Меным быт летчы. Обществоѳн бѳржѳм морт.

— А те-ѳд вѳчѳмыд договор, кодѳс вежны оз
пош. Быт лоѳ лежны договор сертѳ кѳсжысѳмтѳ.

— Договортѳ-ѳд мѳ ег вѳчѳ. Локтан кердорад
гѳжынытѳ да вѳлѳм тенѳ медвождѳр договорад кы-
рымѳдасны. Ташѳм дѳвѳбыд ѳнѳш-на ез вѳвлы да мѳ
кырымалам-а. Сесса со ѳнѳ сетчѳ ѳ шукѳданныд.
Прѳсужѳсѳд... Судѳтѳж.

— Кудкѳ ем абу Степан Пстыр куша сорнытыс?

— Мыж бара сорнытан. Наперво договорсѳ колѳ
сполнаш тырны. Кержыд вѳчко старѳстаалѳмтѳ оз
жуав.

— Вѳчкѳад ѳнѳ пѳрысжас кынѳѳ некѳд абу волы-
ыс. Став версѳтѳ жѳзыс тани. Мыж морѳс сесса кѳт-ѳ
Петырыслы быд пражык кежлас кыскаснысѳ. Кѳн-
кѳ старука мѳбыд волѳны да на вѳсна сесса 40
верст сажан кыскас.

Суд мушѳ. Абу гора сорны. Абу термасѳм, мѳ-
да-мѳдѳс сорныѳн панжѳм.

„Вошѳ мыждана делѳын пондас видлавеыны Онѳс
Иван—гѳла олыс крестанѳн. Договорын кутчѳлѳма
вѳчны да кыскыны 130 кубометр. ѳнѳш лежѳма сѳ-
мын 20 прѳцент. ѳнѳс Иванлѳн зев-нын уна колѳма
ужавтѳм лунжас, гортас ветлѳдлѳмѳ да тани ужали-
гас быд лун кост мысѳтѳ лунжѳмѳ. Тажѳ ужалѳмѳн
ѳнѳс Иван орѳдѳ Областлыс вѳрлежан план“.

— Вѳстав, важ, мыжла те ѳнѳш тамында сѳмын
вермѳмыд лежнысѳ? Тенад 20 прѳч., а мушѳдлѳн

90 прөч., да 100 прөч.-өз-нин лөчөма. Верман он тыртны сровөз ассыд норматө?

— Ме друкас сымнда ог вермы лөчны. Старайтча ескө-да. Гортө унаыс і лолі летчывлөм. Татыс меным припас нинөм оз сетны—нинөм-пө теныд оз во. Мыј бара сесса тјанлы висталан. Гортын керкатыр семја. Бабаөј вгө, ужалысјас абуө, ставныс на поснөс. Нань өні бөрја кайгөн пуд жымында коллі. Öвi вөжон ола да бара лоө летчыны—наньыд бырө, а ачым-кө ог лөсөд, менам семја вөснаыд ті лбө мукөд оз тужитчыны... Тавтө ескө лунјавлөмыс ез вөв јонасө. Прөстө сјјө гјжөмныд. Ачым тані ужалігас ег-на лунјыв, а вөлөс лунјө-давлі. Омөлік вөлыд лунјөдыштөгыд сувтас да сесса он-нын кыскас. — Öнi мыјкө јешцө кыскыштамна... Мыј-өд сесса, тајө і ем.

— Рөштво кежлад летчылін?

— Летчылі.

— Празник вөснаыс, алі аслад могјасөн?

— Kod төдас кыці виставнысө. Ме ескө аслам понда-кө вермі-на рөштво којмөд лунјасөчыс олыштны. Но јөзыс ставыс пондисны летчыны да гажөзза щөщ летчі дај.

— Он вермы виставнысө, јөзыс празничайтөм вөсна, алі мукөдтор вөсна летчывлісны? Мыјла лоі сіці друк летчөмыс?

Тајө ујалөмыс унаөс шај-пај мунөдіс. Унаөн гыжыштисны балабөжнысө да чышкыштисны нырувсө.

Öнiс Иван сусөтөг, гыжыштчытөг, нуөдө воçө:

— Мыјкө тај виставны кутисны, мјјан дорыс еща ногсөнжык олыс став крестанасө пондөмаөс кула-

кавны да сiјон-ли, мыј-ли лѳи летчѳомыс... Јешцѳо шуѳоны вѳли, колѳ-пѳо скѳод вѳчлыны летчывны, мездыны, доржны. бытѳѳ, јѳзсѳ кулакалѳомыс.

— Он тѳд кысањ сецѳѳм јуѳорыс воѳма?

— Код тѳдас. Ставыс сы јылыс i ызгѳны-да. Кысањ-пѳо сiјѳ лоiс?

— Сесса летчывлин да збыл абу сiз вѳлѳма, вѳли ез тiјан скѳодыд?

— Кулакалѳѳмаѳе ескѳѳ, унаѳс кулакалѳѳмаѳе. Сѳмын унжыкыс-жѳѳ вѳлѳм тујѳоны кулак тујас. Код-јасѳс-ѳд ѳеладнѳѳ кулакавлѳѳмаѳе—мездалiсны-ѳын... Скѳодыд ескѳѳ вѳлѳма да ме ег жѳѳ вескавлы сетчѳѳ.

— Он тѳд код ордын да кодјас скѳодујтѳѳмаѳе, мыј јылысжык сорнiтѳѳмаѳе?

— Ог тѳд. Абу-ѳд прамѳѳј скѳод, а сiз чукѳртчывлѳѳм рытсѳѳ коллыгмоз. А ѳнiтѳѳ-ѳд кытчѳѳ чукѳртчывласны сени i сорнi кулакалѳѳм јывѳѳд да керлезѳѳм јывѳѳд. Мѳд пѳлѳс сорнi ѳнi оз-ѳын вермы лоны.

— Воцѳѳ мыј јешцѳѳ верман вiставны?

— бинѳѳм.

— Пуксы.

„ Воцѳѳ Ѳлѳѳк Трѳш, 41 арѳса, кулак. Сылы норма сетѳѳма 250 кубѳметр вѳчны да кык вѳв јурѳѳ 500 кубѳметр кыскыны. Ѳнѳѳз вѳчѳѳма 75 кубѳметр да кыкнан вѳвнас кыскѳѳма 120 кубѳметр... Терѳштво кежлѳѳ летчывлин?

— Летчывли! Јѳз летчѳѳны да мыјѳс ог летчы.

— Гортад летчывтѳѳз тѳдлин ен, мыј тенѳѳ кулакалѳѳмаѳе?

— Ег.

— Тед волiс ез гортсањыд пiсѳѳѳ?

— Ез гортаныс, а унаоң вөлі гижөмаёс. Сесоа абу торја талы ыло, а ставным ним ыло,—кодкө шыасис жөз пөвсыс.

— Мыјнө вөлі общөј піемө ылас гижөмаёс?

— Ме ег төдлы.

— Ен?

— Ег!

— Піемө јывсыс кывлія?

— Кывлі.

— Унаоң вөлі гижөмаёс?

— Унаоң.

— Абу теныд?

— Абу... Ставнымлы ыло.

— Сіјө рөштво бөрас вөис?

— Ез. Рөштвоөчыс летчан лунјасө.

— Сіјө піемөыс ordad?

— Абу, гортө колөма.

— Пуксыв.

Мыјон пукөис, казалис, тыдалө, мыј висталис судылы. Вөліети гөгөрвоис асыс висталөмсө. Лөза горда визјас вујисны чужөм кузасы. Но еор-нин.

Вөліети неуна југдыштіс, мыјөс сізсө летчывлөмаёс роштво кежлад, кушөм празник празнујтны,

Трөш бөрын вель унаөс-на јулалисны. Вөлөм-кө зев унаоң оз вөлөм лыстны норманысө тыртны. Тыртан-кө воужык, бара содтасы, содтөдсө-кө тыртан вөрлешөм помагоытөчыс, бара којмөд норма содтасы, либө кытчөкө грузла мөдөдасы Сесоа тавога норматө-кө воужык тыртан, локтан во кык мында үнжык лөб нормамд.

Тажө ставсө волюм шөпөддөны гусөнык Öндрөј Öндрөјевич коддемд, Öлөк Трөш да мукодјас.

Весігтө, міжан Азымовным іщө вөлөм накөд өтвы-
лые сынө сөмын гусөиңжык-а.

— Сусөис да ез вермы сусөынісө,—серөктис ме-
ным Тіма.— Пісмөыс воөма вөлі вічко старөста ным
вылө, гіжөмаөе церковнөй сөвет вылын став право-
славнөй граждана нимсаң... Он өмөй төд, заводіт-
лөмаөе-өд вічкотө пержыны, кырым өктывлөмаөе.

— А татчө-нө мыјла ез јуөртлыны, мыјда татөні
сы јылые собраннөјассө ез нуөдлыны?

— Көсјөмаөе мудритны. Öнi јөзыс кызыс кердо-
рын, а сек костті пөрыејастө вөлөм повчөдлөны
вічко вылас зев ыжыд налог сүјөмөн. Поцлы сүјө-
маөе 500 шайт ра кодкө војнас, весіг попыс абу
төдлөма, вайөма картаас тыра јалавіч. Пөпыд, дерт,
ассыс ез-на мынты—сылы мынтөмаөе јөзыс. Вічко
посвоқас өшөдлөмаөе пошта кудкод јашцік да сет-
чө вөлөм і лөдөны көді мыјдта вермө.

— Неладнө ужалөмаөе. Колі первој вічко бөстөм
јывыс татөні сорнөсө кыпөдлыны, а најө вөлөм
гусөиң ужалөны. Міжанлы вічкөыд вескод, көт важөн-
нын бөстисны, но-өд обществоыдлые ылөдөмнад он
бөст.

Неладнө кажітчіс меным. Грішалөн төлкыс не-
уна абу тырмыштөма.

— Мыј-нө вөлі пісмө вылас гіжөма?

— Ладнө, бөрын вістала. А оні ме пыравлі-нын
естчө прокуратураса морт дінас да јөна-нын мыј
вөлі төда вістали.

Мед бөрын јуалісны менө да Азымовөс. Пукоө-
дісны ортчөн сүдітчан сөамја вылө.

Азымов медвоқза јуалөм вылө кутіс віо-
тавыны:

— Мі вöлі пукалам мöд вежöсас, сорнїтам öтї-мöдтор жылыс. Друг мöдарас (асланымладорын) кутїс кывны зев ыжыдзык, пїнагöм, маткöм. Петїм. Ег-на удїт морт вылö вїзöдлыны... Тажö, — индїс ме вылö, — кутчыгїс горшö да мыј ещыс јöткыштїс жојас. Сы вöсна ме лун мöд ег вермы уж вылö петавны. Талöн ме чајта медвасö кїыс лыбїс ме вылö лöг кутöмла—ме брїгадаас јуралысын-да.

— Јуїсны ез сїјö рытнас, кодјасжык јуїсны да ачыд гажа вöлїн ен?

— Ог вермы тöдны, но мїсö егö вöлö кодöс.

— Пöрјалїн тај! — Горöдчїс кодїкö. — Рытывбыд јуїнныд. Вїсталїсны венчöмтö да тышкасöмвыв і петлїнныд-да. Мыјнö суссан?

— Менö мыј...—воїс öчөрöд меным.—Ме рабоч-комöс дорјї. Азымов сы вылö пырöмөн їдöлц ырыш-тчїс вартны. Ме і кучыгї горшас...

— Мукöдыскöд мыјöс воїнныд тышкас?

— Мыјöс-кö тај воїсны да он-öд сесса вод.

Лöн. Ме уна вїставны ег вермы, шыагыјас ез нетны. Заседателјаслы абу-на тырмымөн гөгөрво-ана—лöсöдчöны-на јуазны.

— Чöвлö, ме кыв-мöд содтышта,—шыагыс друг Кїрөн.—Ме сїјö баракас арсаыс-нїн стөрöжын. Меным öткод кöт кодарыс, чїк вескод. Сöмын прав-дасö колö вїставны. Тажöјас, — индö мїјанöс, — зев вескыд јöз. Зев бура ужалöны, нї прачнїк кежлö ез летчывны. А Азымов кöт ескö і брїгадаын, да да јешщö јуралысын—летчыліс. Летчыліс дышла лыбö празнутöм вöсна. Сымогыс-жö летчыліс сылөн тöварышыс — Трöпїм Вас. Азымов зев најана ужа-

ліс бригадаад. Зев вөлі лөсалө озыр пөлөсјаскөд, а гөлҗыкјастө сіннас оз вермы віҗөдны. Ас сінмөн каҗавлывлі — мөдөдліс каҗеннөј шај сакар гортас, дај летчывлігас-на ме чајта ез кушөн леччыв. А бригадалөн мукөд дырјыс сөјны-јунысө абу. Оні сесса локтісны да навылө-жө лөкөн, кодјас колтчылісны. Таҗі абу ладнө. Азымов да Ондрөј Ондрөјевич код јөзтө јешщө ызјөдөны бригадирјас вылад... Ещаөн-жө ескө ыштисны-да. Код сурө ковкі јөзыд җік сіјөн і воісны на вылө.

— Ме медвоҗҗа кіөн вөі. Менө јукталісны да сіјөн.. Мі јуім мөдарас Азымовјаскөд. Најө шуөны вөлі, бытҗө робочком, Пілла Иван, Мірон Мітрөј да комсомолецјас мөдөдөмаөс гіжкөд летчысјасөс штрафујтавны да локтан лунө заводітлөмаөс ас судөн судітны Габ Иванөс. Тајөјас-пө індалөны, кодјасөс колө кулакавны. Скөрмытөг он ов сіҗтө. Ме јуігас-на понді маткыны. Мыј-нө сіјө маткөмыд, делө вылас пө агным кыв огө лытө шуны-да, — шуөны најө. Ме сесса і вышщітчы. Ме воҗҗык воі робочком вылө, но сіјө воҗөссө мен сещөма сетіс да лоі лөһны. Трөш ескө суҗөдчывліс-жө да ез удіт— бур дадө удітіс і сіјөс лөһөдны. Сесса нінөм сещөмыс ез вөв. Ме думыс колө мыждыны јурјассө. Щөщ і мі воксө ковкі кіасөмыс.

Тајө Сергөј... Сергөј. Каҗалөма ассө, мыј сылы не сөһнйтчыны ас сөрвіыс озыр јөз дінө. Каҗалөма да вөзјө ассө мыждыны, медым җікөҗ торјөдчыны хаыс да җікөҗ сібөдчыны аскоддөм дінө.

Мыјкө тон судітас суд. Од тајө, кыҗ шуісны, пролетарскөј суд. Некущөм пөшщада оз сет клас-сөвөј враҗјаслы, вескөдө ужалыс гөл јөзөс ылав-

лөміныс лібө асланысөн гөгөрвотөмла локланө
сетчывлөміныс.

— Сувтөј, суд пырө.

Сувтім. Сувтөмөн кывзім пріговорјас лыддөм:

“... Степан Петырөс кујім төлыс кежлө мырдө-
на уж вылө... Оңис Иванөс төлыс кежлө условнө,
нормасө-кө тыртас, мырдөна ужөдөмыс оз ло”.
Унаөс-на сізі условнө мыждадөма. Кодсө төлыс
кежлө, кодсө кык кежлө, кодсө кујім кежлө. Озыр
пөлөслы мырдөна уж кынці пукталөмаөс штрафјас—
85 шайтеаҥ да 150 шайтөз. Олөк Трөш, Ондрөј
Ондрөјевіч Азымөв, Трөпім Вао да јешщө морт-
мөдлыс мыждана делөјассө шуөма сетны Проку-
ратуралы расследујтөм вылө.

Суд помассөм бөрын Грїша бара-на сувтліс сор-
нөн.

— Вөрлеқан да вөркыскан заданнө срокөз
тыртөмлы ем-на јешщө өтї туж—сіјө кыскасысјас-
лөн і вөчысјаслөн өтї сквознөј брїгадаө котыртчөм.
Сөмын брїгадаөн мї вермам тыртчыны өнја прө-
чөнтјассаҥ 100 прөчөнтөз.

— Шөркода да гөла олыс крестана, огө-нын
көсјысө сувтлыны асланым суд воқө вөрлеқан за-
даннөјас тырттөм куца.

— Огөј, огөј! Мор алї сөсөа суд!

2

Ме сівујтчывлі Олөксандра вылө. Кажітчө вөлі
сіјө. Зіл, јона ужалө—вөрын ужалө і рытјаснас
јөз кост уҗын ужалө. Оні—абу сіјө. Муніс.. Самөј
тащөм чөскыд каднас өз лөсав. Вөлі-кө, гашкө,

ношта-ня јонжыка ужаліс, ыжыд ужјас вѳчіс кер-
лезыјасѳс уж вылѳ кыпѳдѳм куза.

Сы пыдѳі ем ѳні мјан Грїша. Грїша—кер вѳѳѳ,
Грїша—пучѳ, Грїша—собранныѳјас нуѳдѳ. Быдлаѳ
тырмѳ Грїша. Быдѳнкѳд сорныѳѳ.

Ме ег-на јещѳѳ адзывлы тащѳм мортѳс, слу-
жашщѳјѳс, кодї тащѳм вїнола вермѳ ужавны. Сылыс
водѳмсѳ да четѳѳмсѳ он тѳдлыс.

Мјан бригада вель-нын ыжыд лоїс—морт комын
кымын. Но Грїша век на оз мїрїтчы. Сїјѳ кѳсјѳ
быд баракѳ котыртавны бригадјас да быд бараклы
торјѳн сетапны участокјасѳѳ.

Грїша гѳгѳр унжык і унжык кутїс чукѳрмыны
асланым пѳлѳс јѳзыс. ѳні рытјаснад оз-нын сѳмын
ѳтнасѳн сїјѳ тѳждыс вѳрлезан план тыртѳм вѳснаыд.
ѳні кызыс сн јылыс сорныѳѳны. Кызыс мѳда-мѳд-
ныскѳд ордјыѳѳмѳн ужалѳны. Колѳ шуны і тацнас
ужалѳмыс ез кут бурмѳдны ужалысјасѳс. Кодкѳ
вывтї лѳкїнѳ вескалѳма да оз вермы, кодкѳ вѳлыслы
вочасѳн вѳчнысѳ оз вермы, матын кыскаснысѳ-да.
Тажѳ став зугыс петны пондїс кутны аскежын
ужалѳм.

Шулывлам вѳлі војдѳр—ѳтїѳн лїбѳ кыкѳн меѳса
вевјалан ужавныѳѳ. Лѳж!

Тарыт ужын бѳрын первојјыс-на вѳссїс проїз-
водственнѳј совешщаныѳѳ. Чукѳртчїсны малыса ба-
ракјасыс јѳзыс... Сујѳѳмѳн сујѳїсны мѳдарсаыс... Ез
војпукѳм радї...—Чукѳртчїсны проїзводственнѳј
совешщаныѳѳ вылѳ!..

Совешщаныѳѳ!...

Тажѳ абу-нын прѳстѳј венчѳм, абу мѳда-мѳд кос-
тын сїз тац шенѳдчѳм. Пукалѳ гїжыс, јуралыс. Пу-

алёны, кодi кыҗи сібалёма, јёзыс. Мееҗитчалiм i мi
i — бригадiрјас. Весiгтё ныв-зонјас порогув пач
дорас дуртёг шынытёв сулалёны.

Курiтчёмысла щыныс, пачыввыс пуҗёдчан ку-
рыд чыдыс, шупалём пачкёмјассыс ул руыс вёли
муоҗыс еёд кымёрён ёшјёма — бердёдёма јёзсё. Сы
пыщкё вошёмаёс вёли јёзыслёи тушајасныс. Сёмын
јурјасныс кымёр костјасёд моз мытчасёны. Рамы-
нык ёијаса, нумјалан бана чужёмјас! Мытчасёны
i мукёд пёлдёс — лёз бiја ёијасён кознёдлана кыҗ
сурё крёём чужёмјас. Пёсёбитчытём лёглун вёли
лёзён да нуҗвижён чусалё најё ёијасын.

— Ti бригадiрјас... Ёёиҗечјас-ёд мiјанлы! Tiјан
вылё ыҗыд наёеја кутёны партија да правiҗельство.
Тавоёҗ татчёсјас тајё нiмсё пелён на ез кывлыны,
нi бригадiрјассё ёинмён-на ез адҗывны. Енё думај-
тёј, мыј сiҗ-таҗ виҗёдёны тијан вылё. Суседјасныд
сiҗ-жё тијан вылё виҗёдёны зев збыла пырыс, зев
ыҗыд наёеја кутём пырыс... Тијан пыс ёмёс ёткы-
мын геројјас, кодјас збылыс аснысё җоннас сетё-
маёс социалистическёј уҗлы. Емёс сещём јёз i ёт-
кён ужалысјас пыс, абу кущёмкё служашщёјјас,
партијечјас, а велёдчытём јёз, гёль крестана.

Пондiс нiмён казтывлыры, кодјас медуна-нын
вёчёмаёс аскежын уҗалысјас пёвсыс, кодјас мед-
јона да зiла ужалёны ёнi. Казтывлис мiјан брига-
дiрјас пёвсыс, менё щёщ казтыштлис. Ез ло лёсыд—
лоли гёрёдлыны быдён. Мыјла ошкё, мыјла бурторсё
сёмын адҗё, а локторсё нiнём оз вiстав.

Сiјё ез вёв зев пiекёс сорны вылё дај гёлёсыс
ез вёв сёҗ. Вiсталёмысла морёссыс щыналё нылём

руус. Пелдин журсияс ывсааныс уна вождн пистма
песпетом да ывжалао чужом бансо.

Вистало да оз казтышт Азымов жылые, кулакяс
ылые, кодяс восна отырышја зык да пинь. Насае
вөлөм став докыс петө мјан бригадиряс былө.
Азымов вөсна, сја мјан бригадын журалысын-да,
вөлөм лөгалоны мивок пөлөс мужикясые да отырышја
чиргөны мјан былө. Нинөм-на вөлі огө төдө. А сјө
отырышја вистало да вистало да вистало. „Правител-
стволые заданнө тыртны“, „кыпөдны промышлен-
ност“ да с. в.

Мјан динө јөз пөвсые аслас ыжыд тушанас
жуковтис Спире Вае. Сјөс казтыштлис-жө — витео
кубјөн-нын аја-пја тыртчыны.

— Овсыв, мы нинөм абусө сөран! Татчө-өд ми
егө ошпыены чукөртчө.

Сулалыяс дрөгмунлины, лөнисны. Порогув пач
дорые јөз вожд жуковтис ыжыд пожөм код кымын
мужик. Азымов вјөд вешыштлис места вывыс. Со
кодын вынјөрыс бертласө! Таж-кө мыј ещыс бост-
сывлас шенасны аслас кужуа лагирнас!. Шырпјас
моз јөжгылтчисны, кодяс былө скөракод чөвтлис
сінјассө.

— Нинөм тани сещөмјассө сажөдны. Азымов да
Трөпим Вае, ти-өд буракө ести тычнөрыссө ужалан-
пыд?.. Асныд верстө ужалыяс, багатыркодөс да
өти нја абу вермөмныд бергөдлыны.. Пождө-ө сјі?

— Ташкө бергөдлөма-да, те мыјөн төдан, а он-
кө төд — оз ков увтны.

— Төдам!.. Ми талун летчиг моз видлалим Сте-
панкөд. Вылыс боксө кызсө вөчыштөмныд, а улыс-
сө — кычјі пөрлөма, сјі і колалөмныд. Мукөд нјаја-

сыслөн вит вершока увјасы, мыјпыдао сащомаоо? Разве сіці ужалоны? Тоддј-жө, сіјө ыајастө оо кодјаслыкө козмыштас-на вөрбшитлыны сеты!.. Вөрчөдлытөгыд кавищө вылочыд оз воны... Разве сіці вөрлезан плантө тыртөны? Разве сіці луна ужаломнад мөда мөдтө перещапитөны?..

Вомыо вомө кыщовтис ропкөдчөм шы: Со жө-өд кущөмөо... Оз думажтны мөдтө, медтыкөө асныс мынөны-а.

Азымовлөн бура дыр кежлө горшыс гөрдзаслис. Медса-нын сіјөн — тащө сорытыгыс, тащө сіјөс јандыгыс лоі невидчысана мортсан — прамөј крестанін-да. „Мыј лоі такөд? Мыјла-нө тащ тајө?..“ таці шенчис, тыдалө, ас думнас. Бөрја вылыс чикөз зугеис да дорө-ні помө ез во. Чирнасө места вылас.

— Сесса ті-жө есті щөкыд нөрыссө слөј-ні ве-жөс пөрлөдлөмныд... Ставсө крест на крест кувгөм-ныд. — Јанөдны-жө пондисны. Небог оз зунгыртөд, оз вугыртчөд.

Жалныс петис сіјө јортјаслөн. Ондреј Ондрејөвич матыстчө пызан дорө.

— Мыјнө тіјан аскритика, шуанныд... Жагөдны али мыј сесса тајөс лөөдчанныд?.. Чөвлө, ставным-на тајө нормајастө тыртигад жагалам!

— Ті лубөј вөрас-на ужаланны1... М-мед лок-сө-на ужалам да тіјан моз огө наргөј-а... — чөвтис кодкө Ондреј Ондрејевичлы воча.

— Мед јешщө тајө купчі-господа пөлөссө бур участокјасгыс локінас-на вујаласны... со мыј, јешщө колө шуны бөрјаном! — содтис рабочөм.

Прoизводственнoй сoвещаннo.

Шуісны. Некейтчө код оурёлы лоі шебёнйтчы-
нысө, јөрмісны.

Дыр-на грымакыліс мјан да налён, гёла озыр-
лён венчөм.

— Мјан кын-кө абу законыд—ті ескө ужалан-
ныд тани?.. А вот өні онө вермө прөтивляйтчыны,
лоө ужавныд.., і сіјө мјанлы өніја дырји мает!

— Сіз, сіз, рабочком јорт.

— Сво... Своло... сволочјас, — сөмын пүтмсны
вөлі најө воча вічны.

Өндрей Өндреевич да мукөд — судітөм јөз — ас-
ныс котыртчөмаөе бригадаө да чукөстлісны мјанөс
ордјысны. Көсјісны, дерт, сізөн асланныс бергөдны...
Шуам, петкөфлыны агнысө сөвет власт дор сула-
лыөјасөн, ударыкјасөн да секи пыдыөанжык гуд-
јыштны... гыжыштны...

Совещаньө вылын прімітісны тащөм резолю-
ціја:

1. Шорјывса кервөчыөјас да бригадныкјас ошкісны
бригада котыртчөмсө, коді вөлі да ужаліс өніөз.
Воэө вылө шуісны тајө бригадаас котыртны став
ужалыөјасөс, коді мыј ем тајө участкас, кулакја-
сөс кынзі. Кулакјаслы сетны торја участок да
перјөдны најө вынөн арөа тырөм керјас.

2. Өніја бригадалөн воэза ужөыс тыдовтчіс зөв
уна тырмытөмторјас. Бригадаын јуралыс Азымов
вөлөм кыз мыј вермө пазөдө бригадасө да ачыс
јітчөма кулакјаскөд, гусасө бригадалыс, мыјыс сіјө
мыждөма мырдөна уж вылө. Щөц колө мыждыны
пріјомщік Иван Габріловіч Поповөс, коді кулакјаслы
өетавлөма медбур участокјасөс да төдөмөн бер-

döddöma лым уло арса кушму под вылын вöчöдöм керјас да шпалјас.

— Вот, вот... Мед чорыджыка лоö...

3. Щöктыны Јеполы, мед пырые-пыр жö татчöс ларокö тырмымөн мöдöдасны колана припасјас—зöр, пöжалöм һаӊ да мукöдтор. Зöртöм вöсна зев уна вöлајас летчалöны гортјасаныс.

4. Корны Комилеслыс, мед унжык мöдöдасны пiлајас, черјас һанiлокјас да мукöд пöлöс ужалат кöлујас. Öнија пöлöс пiлајас да черјас вывти јона жугласöны, оз шогмыны вöдiтчынысö.

— Ме думые-кö татчö јешцö колö...

— Часлы, лыддас да бöрын содталöј.

5. Воэö вылö кервöчöмсö да кыскалöмсö зiккö торјöдны. Пöрöдчыс бригадас параөн-параөн ужалöмлы пуктыны пом. Буржыка јуклыны ужсö бригадникјас костын.

— Öерт, торјöдны. Таэтö кык мында маӊба. Кыз-нö тази тöлк,—сувтлö аслас предложеньö куза рабочком јорт.

— Воэö лыддö.

— Менам сесса һинöм абу гижöма. Вај вiсталöј, мыј јешцö колöма.

— Ме думые колö пасјыны, мед Комилесыс һа-перво кер донсö да һаӊ нормасö содтас-а. Сiјö буракö пасјытöм-на лоöма.

— Сiјö? — шыасö сылы Пiла Иван. — Сiјöс ме думые һе оујны да со мыј вöсна: ми огö ужалö важ дöвереннöјаслы тöргөн, а ужалам асланым государстволы... Кер дон да һаӊ норма мијан быд-лаын öткод-а лöөдöма.

— Кыснö öткод... Абу-на öткод.

— Абу ъткода сорт серти, кыза-вѡснѡда серти да кыскалан ывна сертыс. Мукѡдлаын дѡнажык мѡжан серти. Сенѡ туйтѡм вѡснамыс быдгор дѡна нѡ-баланторјасыс-да.

Содтѡдјас корѡм јылыс нѡнѡм ез сујны.

— Ме думыс јешѡѡ колѡ сујны: мѡ танѡ олысјас ставѡн кѡсјысам Вых Војвыв индустриализујтан фон-дѡ сетны кык керѡн морт вылѡ.

— Поѡѡ ме думыс да јешѡѡ колѡ чукѡстны мѡжан участок увчыс став керлеѡысјасѡ. Гѡж.

— Гѡж!—Чорыда код ѡѡктисны унаѡн.

— Гѡж, мѡ локтан пражнык кежлѡ ог летѡѡј гортѡ. Наперво мед вѡѡпырѡг кежлѡ сур да вина оз-нѡн лѡѡѡдавны.

— Шуас-жѡ! гѡжѡј наперво сек кежлѡ мед баба-јасным вѡдчысласны-на-а.

— Но морѡс, бабајаснаныд. Колѡ тајѡ предложѡнѡ куѡыс код арѡкѡ шуны, — Ѳлѡдѡ оскалывај-тысјасѡс собранѡнѡ нудыс.

— Мыј тѡјанлы танѡ тешыс, ме наперво аспајыс ог летчы дај шабаш.

— Ёекод оз ысты тенѡ, — тешвыв бергѡѡѡны мукѡдыс.

— Мыј сѡјѡ ыстѡмтѡ индан. Мем вот ескѡ окѡта, мед ѡ те ѡѡѡ колѡн.

— Мыјла торја ме?.. Колны-кѡ мед ставѡн, а ѡе те да ме кыѡн.

— Сѡјѡ тај ескѡ ѡ шуа-да. Гѡгѡрвоин-кѡ сесса-да. Колан во мѡ аја-пѡја летчывлѡм-нѡн. Мѡдлунас-жѡ морттѡ суѡлкалисны да шабашѡт-ѡѡ керлеѡѡмтѡ. Сѡсан-сѡ ѡ ѡнѡ-на ѡе морт... Немыс ѡе морт лѡѡ.

— Сіж бара сещом. Сурыд да винайд креста-
кындлы буртё оз-нын вај, — содтыштёны олома
мужикјас.

— Гижёј, празникјас кезлө кёсјысам не петавлыны,
чуксалам щощ став ужалысасё не петавлыны, —
збылыв бергёдчёны ышмывлысјас.

Производственнөј совещаньё! Мыј бара татыс
адзам-а? Мыјла сещом еёлмыс, терпитёмја пырса
ассыным думјаснымёс гижёдам куритчан кабала
вылас? Мыјөн гижёдёма лөб быдён личмуилө гөгөр,
гижны щөктысјасыс бытё пёс пырсаныс петёмкөд
долёны.

— Еј... Еј... Ме думыс мёда-мёд костын ордјы-
сём јылыс мыкё колө шуны.

— Поцё... Сіж јещицё медса-на интереснөј тор-
јыс, — кутчысёны пёв-мөдён.

— Поцё... Кодјаслы поцё, — увгёны мијан вылө
бугчыласысјас.

— Сёмын, — шыасёны кодеурё, — мед вёлі абу
кјырсён ужалёма.. Кертё-кё бергёдлытөг кутан
вочны сјатё дерт быдёнёс ордјан.

— Ми ташом ужалыс јөзсё тёдмалам да лезам
нимовјаснысё сөд пёв вылө.

— Колө, колө... Јещицё кык пелёдыс кутёмөн
сещомтё еёлавын, — бара-на кыштёны мужикјас.

— Ордјыонитё, ордјыены ескё да-ёд сетчё колө
ёткөд вөр. Отёлөн-кё щөкыд да мича, модлөн-кё
геждө да јөнгылёс — оз-жө скодитчы.

— Вөрүд сјө морёс ёткөд-нын, — бара неместаё
лоі сујыштчывлөм Ондреј Ондрејевичлөн.

— Кына бткөд. Течад участоччи ставыс ою код вөр да ставыслыс сещдмөн чэјтан.

— Менам абу торја бур.

— Торјалөжык-на мјанлөн дорыс... Ставныдлөн тјан бур, — скөрмөдчис код өви мужік.

— Рабочком?.. Еј! Рабочком?

— Кыла ескө да. Ме думче ковмас тани-жө комиссіја борыны, понатөјјасөс да аски-жө видлавны став кулакјаслыс участокјасөс. Јежөлі-кө налөп вөрыс бур—пыр-жө најөс индыны локжык участок-јасас. А вөла јөзсө — тырөм шпалсө перјавны да кыскавны... Со, куцөм најө сесса пәнјас...

— Ме шуа, Азымов да Трөпим Вазөс ынкөмөн кадитөмөн вөтлыны бригадасыс.

— Сөгласенөс!

Бөстисны секи Азымовөс да Трөпим Вазөс, сув-төдисны ортчөн. Заводіисны-жө ескө пөвітчыны да кыс бара. Öндрөј Öндрөјөвичлыс вайисны гыи көм гоз да өвінас өтисө окөдисны, мөд пөвнас — мөдсө. Көдкө бөстөма тыртөм ведра да барабанитө.

— Тајөјас лыддысисны коркө мјан јөзөн. Öнi тајөјас вузалисны мјанөс, јитчисны кулакјаскөд. Ми мөдөдам тајөјасөс бригадасыс чөст-чөстүју. Енө брезгүјтө кулакјаслыс нувны кокпыдөснысө, кычi öнi енө брезгүјтө нулыштны Öндрөј Öндрөјөвичлыс гынкөм ныдөссө, — кутисны лыддыны мјан јөз; тацi вөтлісны бригадасыс кулакјасөс, кулакјаслы кивыв ужалысјасөс, кулак агентјасөс.

3.

Ескө ме-кө волі гіжыс—гіжі ескөн! Чајтанныд аслам олөм јылыс?

Ег! Гіжі ескө ассым да аскод мукддылы олөм-
ед, ужсө, думјассө. Мынд міжанлы ылавыв мічлуи
лібб мукдд сепдөмтор јылые гіжөдјассыд? сөрт, му-
көд дырјі војнад петанда адқан, кызі јенежтырыс лом-
қоны козујас. Нетө шог, нетө долыд долө. Лібб
тувсовіа војјасын ылавывлын рытјігјасын. Мыј ын
і шуан! Но најө ныр сіз колөны. А тенад олөмыд,
тенад „шудлуныд“ абу ныр өткөд. Воэпыр сіјө быд
лолыштөм костын вөлі вежөб. І олөм-жө пуксөма
му вылас. Мыјыс сөмын оз лолы. Кымын воқд олан,
сөмын унжыктор да унжыктор бергөдө.

— Колө јортјас, өтувтчыны өті бригадаө, вөчыс-
јас кутасны вөчны, пуктасысјас—пуктавынны. Кодлөн
ем выдајтны—өті лунөн ставөн выдајтам.

Унжыкыс сөгласігчісны. Кодјас ез көсјыслыны
первојсө—пырісны жө.

сөрт, мем віставны өні коккід, дај віставнысө-
на абу коккід. Он вермы-өд ставсө төдвылад уе-
көддыны да кывнад віставны, мыј вөлі збылысөб.

Медбөрті міжан баракын котыртчис өтпомеа бри-
гада. Міжан бөрын—мөдлаын, којмөдлаын да сіз ми-
жан участокувса ворлеқысјасыс кызыс лоіны брига-
дајасын.

Јур кулакјассө міжан діныс летчөдісны, а му-
көдсө торјөдісны міжан діныс. Пырөны-жө ескө вө-
лі бригадаад да егө ын ылалөј бостнытө. Но најө
көт ез вескавынны—агентјасыс егө-на мынөј. Сөкыд
наыс мынтөдчынытө.

Вөлі кывывлан-па первојја лунјасас; мыјкө тон
бөрја куыс петкодлас. Кызі тон рөщөтсө бостны
кутам-а? Кызі јуксынысө?

— Нинѡм повны! Ас јѡзыд сјѡ кычкѡ-мыжкѡ арт-мѡдчам-нын. Мѡда-мѡдѡс огѡ-нын ѡбѡдѡтѡ. Наперво мед планыс тырлѡ-а,—ловвыв кыпѡдѡ Грѡша.

— Быдтѡрјыс-кѡ артасны да венчѡмыс повны, кѡѡ керкасыд ен петав-да. Артмам!—Отсыштѡны Грѡшаѡс.

Тажѡ сјѡ-нын Грѡша куѡа шуасны, мед чайтѡс сјѡ, мыј сылѡн емѡс-нын ѡѡкывјѡ воысјас, ѡтвыв мунысјас.

Рыт. Выл пѡлѡс, некѡр вѡвлытѡм рыт рытјам Баракын абу воѡѡа коѡѡ зыка. Абу шемѡс усѡмла а ловвыв кыптѡмла лѡныштѡма воѡѡа дѡрыс.

Југыда пѡртмасѡ карасѡн бѡ. Жара ломтысѡ пач Вѡѡдлыны-кѡ матысан ѡубѡј мѡрт вылѡ, адѡан: абу нумдѡм чужѡма, абу серам бана, сѡнјасас сылѡн пѡртмасѡ аслыс сама бѡ, сѡлѡм ѡзјѡдана бѡ.

Ог вермы вунѡдны, куѡѡм вѡлѡ кажтѡ сјѡ рытнас ѡныс Ван. Војдѡр сјѡ ез ыѡыда лыстлы петкодчывыны јѡз воѡѡ, пыр ѡлѡс пелѡсын. Тарыт муныс пызан дѡртѡ. Тувтчалѡ да пызаныс катласѡ жоѡ пѡвјасѡ лажкѡдлѡмысла. Кулаккоѡ шмака гѡрѡдѡн шлѡвјало вынјѡрыс ежвыв сѡнјасыс куѡа. Асја коѡулѡн пѡртмасѡны сѡнјасыс.

— Мемы, другјас, енѡ полѡј. Ме ужала. Ме ѡт-намтѡ слаб вѡлѡ, а артелад ог слабѡт, јѡзыс мѡртыс ог колтчы. Вот вѡлѡј сѡмын слабжык да повѡѡны-кѡј ѡѡтжык-на.

— Ен мајѡтчы, Иван. Тенсыд вѡвтѡ зѡр вылын-жык пондам вѡѡны да сувтѡм пыдѡдѡ справѡтчыны кутас.. А тѡы-нѡ кычѡ он пов—вѡѡд со жоѡ пла-кајасыс ѡдва терпѡтѡны-да.

Иван абу лішнөй кыз, һи абу куз тушаа. Сылөн сөмын өһи содыштөма ловыв кыпалөмыс, вынјөрыс 10 мында кымын воча дорыс да сјөн і өдва лыбө жоқ плакајас вылас.

Пызан сажын мјан тројка*)аскі кежлө јуклө уж. Индалө. кодјаслы туж вөчны, кодјаслы кер вөчны, кодјаслы пуктаены, кодјаслы кыскасны, кодјаслы катішшө вылын ужавны.

Тажө абу чік кокні лөсөднытө. Колө кужны, мед быд ужын вөлі бурөщ лыда ужалыејасыс.

— Кер вөчыејасыс көт і лішнөјжык, һинөм сы понда. Вөчөм керјыд летчас. А вөвјасным-кө кертөм вөснаныс пондасны сулавны, лібө пуктаөігјасө да чөвтаөігјасө, сјіө омөль.

— Сің, сің, Иван, друг. Керјыд летчас, мед сөмын вөчөма вөлі-а.

Јешщө уж вылө егө-на петавлөј. Лөсөдчам-на. Аскі кежлө ставыс һин даө — участок вундөма, катішщө места лөсөдөма. Зачін вылас кыскаснысө ем важ вөчөм керјасыс мјан бригадалөн да мукөдлөн асланысөн вөчөм. Сјіө керјасө шуім өтувтны. Не артавны, кодлөн уна да кодлөн еша.

— Ладнө сөсса, аскіыс мыкө тон петкөдлас. Талун сөсса водавламөј. Војыс өд мјанлыс пукалөмтө оз відчө,— чүјдөдісны код сурө водавны лөсөдчг моз.

Тажө војө водалігөн ез-һин вөв мөда-мөдным вылө зырғөм. Ставным ас јөз лоім. Ставөн мөд вөсна төждысам, мед ескө һөкодлөн һөкодөс ез лөгөдчы-

— „Тројка—бригада ужөн вескөдлыны кујім мортыс бөрјөм јөз.

ссы. Мед быдсөнлы места лоис, быдсөн төрисины көлүжөн ошлысны да мед некод выло ва көлүжы плеш выланыс ез војтав.

Тажө рытө рытыс не рыткод. Абу шемөс уеөм рыт, а ловвыв кытөм рыт. Ескөн челафјас моз ставөн өтi шебрас улө водны да унмоветөз кывзыны кодлыкө вiсталөм. Абу мојд кывзыны, кытчө вөли чукөртчывлам војдөр, а кывзыны выл олөм лөсөдөм јылыс, кущөм лiс олөм сотсиализм дырјi, мыј вөчны мед регыджык воны сотсиализмас.

Выл олөм... Выл нога уж... Сijөс ставөн чада керкаыс петөм бөрын сөстөм сынөдөс моз нылыштим. Сы јылыс сорнi... Сы јылыс дум. Сы јылыс гашкө i вөтөн вөтөдны кута-да.

Ескө вот өнi четчыштны кујланиныс, горөдны да мед өтщөщ четчыштысны волпас вьвасыныс...

Трезога!.. Жугөдны... Кiстны важ оласногсө... вужсаыс пуккылтны... Бырөдны ашөрја овмөс, өтувтчыны. Шөрјыв кофсалы өтувтчыны, рајонувсалы өтi овмөсө өтувтчыны... Област кофнас... Ставнас... Ставнас, көнi да кодi ем мiјан кодыс.

Терпитi... Ескө локыс нiнөм ез ло да терпитi. Четчөди-кө—четчiсны-өд, ез весiг вiдны менө, а нөшта сөлөмысжык сетiсны кыв: штурмујтны вөрвезан план... Тајө бригадасаң пуктыны подув Шөрјылө первојја колхоз котыртөмлы. Шуiсны ескө мыјыс весiг баракыслы лоi пыркмунлыны став стопа тырнас.

— Уч!—Тувкiтiс бокө ортчөн кујлыс Пiла Иван. Вөлөм-кө бара менам вемөсөн сорнитчысө.

дөсаднө пырыс лоi бергөдчыны мөдар бок вылам да куыны сiнјасөс.

Мөдлун асыв куза гезјасөмөн, но тјан погөн-кө мөда-мөд бөреа лөсөдчөмөн, мөдөдчим јагө. Тажө сөмын на ми кервөчыејас. Мөд јөз мунисны пуктасны—дептавыны лым улө бердөм керјассө. На бөреа лөзјасөмөн лужгисны вөлајас.

Мунам. Бытө первојис-на тажө вөрөдыс мунам. Кажитчө веситчө пујасыс вашјалөны мијан вылө.

Талунја каяөм абу мукөдлунва ружтиг тыр каяөм код. Возын муныејас шуркјоны, медем бөрвывсајас оз ордјыны. А бөрвывса јөз воzza мортјассыс өти восколөн оз-жө колтчыны-дај.

Јаг. Участокнымөс межутөма лыжничабн. Сув-тим меддорөс пујасас.

Ти кывлинныд-ө өтилаын яртелөн пөрөдөм шы, медеа-нын сез асылын? Бокысан кывзыејас, дерт ежө чајтасны—сеті төвныр мунө да аслас вынөн лөзјөдлө пујассө, сартасөз јукалө сувтөса вывыныс. Сеті морт ни эвер оз лыг вужны, ни нөтка оз лебы вестөдыс.

Тақ чајтисны, кодјас вөрас ез-на воыны. дерт, оз-жө быдөн волытөмјас пөвсөмд чајгны. Мукөдыс көт і ез-на воыны вөрас, но бура төдөны вөрлеқан ужсө, вескөдлөны сјө ужнас. Менам веситчө секи төд вылын вөли мијан облагувса јуралыным (дерт, ассө ег-на адзывлы да ог төд, а сјө кыс вермас мивокөс төдны. Мијан кодыд област улын уна, быд сортөвөј пу улын): дерт, меа, өни сјө кылис тажө бригадалыс пөрөдчөм шысө да пасјис мыј сурө пасјаланјас: „Јанвар 29-д лунө ударнөј ужөн

бостчѣс ужавны Шоржывса крестананы котыртчѣм
ѣтпомса сквозиѣй бригаа*.

Кѣт кыч чајтасны, а татѣні сещѣм тѣвнырсѣ
кыпѣдам мѣ—бригадирјас. Вѣрыс щѣкыд. Мукѣд ды-
рјѣ ватагаѣн ѣтпырјѣн пѣрѣны. Тыртлас чѣкѣч—пырк-
нитчам да бара јѣз. Не сещѣма бостчам выль пујас
дорѣ.

Пѣрлѣдчыѣјас—пѣрлѣдчам. Вундалыѣјас—вунда-
лѣны, орјѣдлѣны дае пѣрѣдлѣм пујасѣ. Кырсеы-
јас—кырсеысѣны.

Некущѣм уж мѣда-мѣдсѣ оз талав-нѣ, оз колѣ.
Быдѣн ѣтѣ ѣдѣбѣн ужалам.

— Тајѣ ме гѣгѣрвоа бригааѣн! Шулывласны—
ѣтувтчѣмнад пѣ ужыл-оз кут мунны, мѣда-мѣд вы-
ланыс пѣндасны надејтчыны... лѣж!

— Лѣж мѣ абу-мѣ—ѣвѣч тај сѣч-на се овлим-а.
Вѣчѣ ог куж шуны. кущѣм олѣм вѣссас,—вѣчавѣчѣс
Онѣ Иванлы сѣд ѣнма Онѣтп.

Мыј тѣда, мыј, ог—щѣщ сујѣтчи:

— Сѣјѣн-ѣд ѣ вѣліны гѣлјасыд да озырјасыд.
Ѣні промышленностным кыпалѣ, а вѣчму овмѣс оз
вермы кыштынысѣ, оз пет вузѣс вылѣ мѣјан прѣдук-
таным. Мыјла? да сѣјѣн, мыј мѣ пыр-на пукалам ас-
щѣра овмѣс вылын. Некущѣм машѣна-нѣ нѣнѣм огѣ
вермѣј лѣсѣдны, а аслад вынѣн он вермы бергѣд-
чынытѣ-дај.

— Но вѣјѣ-жѣ заводѣтламѣј, курѣтчѣсалис-ѣѣ.

— Заводѣтамѣј.—Ѣтщѣщ ставѣн недыр шѣјт-
чыштѣм мысѣтѣ сувтѣм уж вылѣ.

Тајѣ первојѣ лун. Гашкѣ сѣјѣн-на тащѣм зѣлѣ,
нѣнѣмыс артастѣмѣс. Медја ѣ вѣчѣ тащѣм лоас.

Вежа-веж мысѣтѣ пѣрласѣны пујас.

Первöй вöлею, вöлею трачка кылг тыр катовт-часны. Сесса öбчасны да öбчасны... Пондасны шырчыны. Жуковтны ассыныс тујнысö. Кыз тај сесса тичкычасны, пурскычасны лым шас—поводнöй төвныр петавлас. Нинöм. Сöмын колö-жö видчысыштны јур вылад реэувјас усöмыс да динсö бөрвыв шыбытöмыс. Лымнад-öд көт і тыртлас, тырлö сыл-гыркыд, пыркнитчан да бара важкодыс збој да јон.

Јона-нын ескö ужавлі кердорын да, зон-кө віза, дыр-на понда ужавны. Мем тајö ужыс приль-тöманын да ог-нын вермы бурöп еновтчыны. Белöдчыны арлыда-нын. Мукод пöлөс мастерöвöј уж вылö—сам-луној озжык чыры.

Ті гашкö думыштанныд---вөр дорад ужалöмыд сјö нинöм, мед пöследнöј уж?

Некөр. Вöрыд—сјö бөрјö-на ужалысјастö. Сјö ас дорас бөрјö ужалысјас пöвсыс самöј сöзсö.

Емöс мијан јортјас, кодјас лыд вылö медеща вöчöны быд лункостмысөті лунјöны, быд вежон костын гортаныс летчывлöны. Емöс і мöд сикаса јöз. Наяö (öні унжыкыс нин сещöмі) медјона вöчöны да бытö оз і мучлыны. Наяö унаыс, тöдöмөн-лі, вунöд-чöмөн-лі, колывлöны ассыныс шöйтчанлунјаснысö.

Сöкыд. Паскөмыд і сојан-јуаныд эескыд, јорта-јорт костад зык... но-öд тенö мыкö кыскö ужас. Кыскö да ужыс пыкыны он вермы.

Гашкö правітельствоыс могјассö тöдам да сјöн? Вескыда-кө шуны, зев-на омöлика тöдам. Омöла-кө тöдам—омöлік ужалысјас-на мі, омöлік отсöгјас партіјалы. Партіјалыс да правітсөтвоыс могјас-сö быт мијанлы тöдны. Сјö кыкнанладорсаныс быт. Öд партіја да правітельство оз-жö вермыны колтчы-

ны өнiя пöраб сiңи, медым налөн быдлуня медгы-
рыс мөгiасыс оз вöли пыр ужалыс jöз вежөрöң.

А-öd мијан бригадын кыткө да абу-на çик ладнө.

5.

— Мијан вöвјаслы медкызјассө пукталöны пукта-
бысјасыд, а асланыс вöвјаслы туй вывөыс да мед-
поснiјассө.

— Меным, лубöј, сiңи-жө.— Бара бостчöмаөе пу-
ег мозныныс çумкысны мiча нывјасыд. I најö-жө
ескө-да.

— Енө кызкө кызтисө... Зев-жө тај артавыөөе...
Јешцö коллөктивö пырöмныд. Сецöмкө öд—аске-
жаныд мед ужалынныд-дај.

Аслыс сама покодкаөн щана пырыс вешјис налы
воча кывиçыс нылыд. Тыдалö сiјö јамшиçкыслөн
батыс-лi, вокыс-лi пуктавысын вöлөма.

Он куж некодарсö дорјыны, некодарас суит-
чыны.

Барак гөгөр пуö уж: еормөсјас леçасалöны, пес
вöчöны, пусöны, додјас пыркөдöны да гiрјöны шу-
çöмсö.

Меным зев окота лоiс мыјкө ужыштны щöц jö-
зыскöд... Виçöда да нiнöм сецöмыс абу... „Важөн-
нiн катiшцö вылö ег волив... Көт сетчö пусег кес-
тиныс летчыла“—думышти i летчи. Летчи пода
тујöд.

Катiшцö. Мыјдтöм-нiн сени кербунтјасыс. Ок-
куратнöја-öd, öтщöщыда јывјассө лөөöдлөмаөе.

Торја-нiн жуçыдөө да мiчаөе виçöднысö брига-
даөн кыскöм бунтјасыс. Васiлејлөн кiподтујыс. Пом-

нитчө сылөн коркѳяса кывјасыс: „Лыдѳ кѳв сјјѳс
век тырт, колѳ-ѳд мѳчаа ужавны“.

Вернѳ. Ҷик сјј Васілеј: сѳмын тјјан ѳнѳ і лыдсѳ
тыртѳма. ѳтѳ кер оз туплағ бокын, неместаын.
Мыј воѳма кавішцѳѳқыс—ставыс местаын, кызі колѳ.

дыр-на ме сетѳны лубујтчі, гѳгралѳ бунтјас гѳ-
гѳрыс.

Віѳѳда, кодѳ-кѳ петѳ кавішцѳ вылѳ, гѳгѳр јона
віѳѳдалѳ. Менѳ ез-на каѳав.

Вѳлі пемыдкод-нын. Мед оз каѳав—сајласігтыр
матыстчі сылаң... Степан Петыр. Тѳдѳ. Тѳдѳ сылығ
покодкасѳ, дукѳссѳ, весітѳ шанкаыс сылѳн лоѳ.
Чера.

Бунт костѳд мунигѳн мелаң паныѳн лоліс. Сјјѳ
і вѳлѳма.

Мыј мѳгѳн сјјѳ татчѳ локтіс? Мјјан брігадаын
оз уѳав-а.

Јона віѳѳдаліс кыр дорса уна ревеа бунтјас вы-
лѳ. Пыр і чајтѳ, тајѳ мыј небудѳ да вѳчны кѳсјѳ,
бунтјассѳ пезѳѳдавын мѳ мыј мѳ?

Мунис вылѳн лѳсѳѳдѳм бунт дорѳ... Кызі тај мѳс
вылѳ мѳѳѳ вѳв вылѳ кыјѳѳдчѳгѳн ош віѳѳдалѳ ас гѳ-
гѳрыс, кывзысѳ, сјјѳ-жѳ і сјјѳ бунт дорас воігѳн.
Бунтыд, ѳерт, ескѳ оз пышјы, но кодкѳ вермас
суны.

Тапјалыштѳ керјас вывтыс мыјкѳ перјіс Ҷепыс
да пондѳс тувјавны керјас. Гѳгѳрвоі: Ҷугун мѳѳѳ
кѳртторјас тувјавлыны лѳсѳѳдчѳ. Ҷылгѳ чертыш улас
тувјаланторјыс. Отчыд вартас да бурадыр кывзы-
сас, віѳѳдалас гѳгѳр. Сјјѳ најан-најан да ме јеш-
цѳ-на најан. Пыр мѳжјѳнѳк матыстча. Пондѳ калѳ-

көдөм кык кер костөд чик вестас кысоыны. Кор сижө кывзыө, секі ме кывзыса-жө, веог ловшы ог сет.

Воі чик вестас. Перјис чугунтор да пондіс кло-пөдны мод керјө.

Кывзыө. Черсө ырыштчөмөн віңө. Кызітај ква-тіті черсө... Чорыда шөзыртөма. Мі кыкнаным тур-былтчим кык бунт костас.

Чікөң мөз-һін пемдіс. Ёскөһ шыч һі рач. Сөмын мі кыкөн сөтам ічөтік шы кокшыјас јужөдчөмөн.

Мунам. Кыкһі-жын мөда мөдлы. Сижө лептөма ассыс кыкнан кісө. Менам бөрвывсаһыс јур вестас кыпөдөма чер.

Сөмын секі медпервојыс ме лолі војна дырса-код сөлөмөн. Кыјі врагөс, секеа кывјөн-кө, прөтив-һікөс... Сөмын ассым јур пунктөмөн верма тајөс леңны вөла вылө. Ловјөн сурі... Колө нулыны шта-бөң допрос вылө. А өһі — баракө, мыј вісталас јөзыслы.

Воіс барак. Ортсын һекөд оз вујрас. Пыщкөсас ыжыд зык. Ме сүвтөдыштлі. Кывзысі. Венчөны уж јылыс. Кодкө зіла ужалө, кодкө дыша, а нажеткамыд өтмындаһн пондас јуксыны.

Пырім. Корі Піла Иванөс да Оһіс Иванөс. Најө Степан Петырлыс чөпсыс лызан вылас перјалісны чугунторјас шапкатыр мында.

— Мыјһө, Петыр Степановічыс, уркај кыһны али мыј пөтавлөма?—Лөктіс да тапкөдө сјөс Кірон.

Сөмын секі шәј-пәј муһны јөзыс, лантісны ас-костын увгөмыс. Сек шөрө бурөщ һыріс мјан Грі-ша — контораө пріјомщікјас діһө вөрөыс лөктіһн кежавлөма-да.

— Кыв сетчö Мiрон Мiтрeйлы.

Коджаскö горöдисны jöз пöвсeаь. Тырыс-нин чукöрмöмадe. Ме сувтi, сувтi да вiстали, кызи мыj вöли,—ме другјас, зев-на рам, нинöм ег вöч, а ачыс еща ыршавiс, кытчöз çикöз ег вермы нещыштны черсö.

Сijö рытö вöлиети еща воссыштны кутiс, кодјас кызи ужалöны... Аслас став тыр чужöмөн петiс мјан вoзö кулакјаслөн программасы, кодöс лöсöд-лöмадe мјан Азымов, Öндрöј Öндрöјöвич, Трöш да мукöд, кодјас вöлöмадe сijö программасö олöмö пöртыејасыс.

Степан Петырлөн вöлöма тавојeа уж—буждöдан-ны кер бунтјас да тувјавлыны керјас чугун торјас, медым мöдыс вöрпiлитан заводын шырзысеiс пiла пiнјасыс.

— Абу на i мјан костын çик ладнö! — дае пöе вылыс сувтiс мјан Васiлеј да нем јандыгтöг, мi-цемериттöг саркiс, кодјас кызи ужалöны. Кызи пуктасыејас ассыныс вöвјаснысö кушөн моз кыскö-дöны, а мукöдыслыс — оiласыс вывтi дај.

Васiлеј бöрын — јамщикјас, кервöчыејас.

Јешщö кујим морт öүрiс петкöдны бригадыс.

IV ВАТАГАЛӨН ВЫН

1.

Ужаланинсаң вескыда летчим контораѳ. Сени, гөрп
пельсын, аграном воѳма да колхоз котыртѳм жылыс
собраңнѳ чукѳртѳмаѳс.

Чукѳртѳмаѳс. Пукалѳны. Кывзѳны. Сѳмын сы-
лѳн вѳсталѳмыс Һинѳм мында жѳ Һекѳдлы оз пыр—
роч, дај зев терыба, мыкталѳг тырјѳ, сорҥитѳ. Но-
ѳѳ кывзѳны. Сѳҥ-кѳ мыкѳ да мыкѳ вѳрѳшитѳшы-жѳ
јѳзыслѳн јурјасаныс.

Колхоз! Ез ещаныс пырав-петав мијан јурѳ бри-
гадаѳн ужалѳг чѳж.

Мемы воҥынжык пукалѳ ѳтѳ комсомѳлеч. Сѳјѳ
вѳлѳ шулывлѳ:

— ѳнѳ оз-Һин ков прѳстѳј колхозјас котыртавны,
а колѳ коммунајас. Вѳчавны ѳтувја оланѳнјас. ѳтув
ѳјны-јуны, весѳг ѳтувтны паскѳм лѳсѳѳѳм. Шуам
ужалан кѳлуј ставыслы лѳсѳѳны ѳткѳѳс. Быѳ пыв-
ѳг кѳжлѳ ставыслы чѳстѳј белјѳ. Но, мѳдногѳн-кѳ
шуны—ставѳѳ ѳткѳѳа, ѳтмоз лѳсѳѳны. Һинѳмѳн Һе
јуксыны ужалѳм бѳртѳ.

Верытчывлам вѳлѳ сывылѳ. Сѳјѳ ѳтѳног да мѳд-
ног-да—вајѳѳаѳ вѳлѳ мијанѳс. ѳткывјѳ воѳмѳҥ.

— Сбмын оз ков повны. Оз ков артаоны. Ста-
выс лоас.—Ббрынас кбртиштас асыс кывсб да
кутас инас бши-йтбм пырыс бви-мбд динб ветлбдлыны.
Быдбнлы торјбн казтыштны:

— Поэб-бд? Кыз ти думажтанны!

— Те вывти чеган. Лыбди Сталинлыс, мыј сибј
гижб ти воккодылды.— Ставсб сылыс торкас Азы-
мов,—Они, кбнјасын коллективјасыд лолисны мыр-
ббн сујбмнад—ббр кивсбны. Мибанладорли колхоз-
јасыд оз-на вермыны лоны, воқ-на. Ми-бд тани оғб
нањ ужалбм вылын олбј А сиб-кб і нинбм кол-
хозјасыс. Мибанб-пб трактор позас вајны, алі му-
кбд тор? Оз! Мибанлыс мујастб тракторнад он гбр.
Мибанын-кб колхозјастб кутасны котыртавны—вбр
леқбмыд сувтас. А-бд правительство вбрлеқбмсб во-
ыс-воб кыпбдб. Таво, шуам, тамында норма, а лок-
тан воб кык мында лоас. Вот тибанлы і колхоз..,
Ууу... Јешцб коммуна-дај.. дудки. Кынбм висбм
бостас.

Тацбм вблі Азымовлбн мбвп. Тасањ вблі кып-
тивлб вен, мыјыс весиг барак стеныслы лбб бруна
кывны.

Бара-жб сыног сбгласитчысмылас. Бд сибј-і ско-
дбтб: нања рајонјасын, кбни абу вбрлеқбмыд, позб
бтувтны вбқму ужалбмтб, а мибан—бтувтмбныс абу
вбқмуыд.

— Оз бмбј-нб поз вбқмусб ужавны і вбрсб шбц
леқны? Оз бмбј-нб колхозыслы поз вбрсб леқны?
Ме думажта да колхозыд кбб-і лоас, оз-на кут тбв-
нас гбрны-кбқны, лбб вбртб леқны лббб мукбдтор
вбчны,—оз, оз, да кодкб петас шуыыд.

колхозо, а мбдыс колд аслыныс. Отка мбскалыс колхозо мбскыс оз бостчысыс. Колхозын визму кутасны ужавны бгувжон да ббрынас јукны доходсо шленјас костас ужалом сертї, мыјдтом-кб прочент сетчыскас нбшта паж јурас—мыј дон пырбма овмбсыс, скбтыс колхозас, ужавны вермытомјас јурб лбсбдчысбб торја фонд.

Кодкб вайс устав—комїбн печатајтмабб газетб. Лыдбїсны сїјбс быд пункт вылб сувтлбмбн.

Вблїстї лыбїсны гблбсјас. Коды пырб, кодыс оз.

— Те вбвтбм, а ме кык вбв кута прбста сетны колхозб? Сїјї тај!

— А кор сїјб лоас, мед ставныслбн бткоб лбї овмбсныс, шуам, мед ставныс те моз вблїсны кык вблббб да кујїм мбскабб колхозб пырїг кејлб?.. даббб сещбмыс некор оз вермч лоны. Тїјан пыб, кодї ез думажтлы дасбн озырмбдчыны, кодї асбб озырмбдбм вбсна ез думажтлы мбдбс қїкбз орбдны, сылы нїнбм жалїтны, кбв сылбн і кык вбв, а мбд вбвтбм-дај. Сїјб пырас колхозад. Берт, кодї унжык пыртас колхозб овмбссб, сїјб унжык і кутас ббстны%, награда, но % награда в-лын, оз-кб кут ужавны, оз вермы овны, кықї војдббр овлїсны капїталїсјас купонјас вылын. Сесса, кықї шулїсны-нїн, колхозб пыртбчыд овмбсбн бткоббз вбббчыны некор он вермы кытчб лбб-на асторїбга овмбс, сетчбз лбасны-на гблјас да озырјас. жеба да бура олысјас. Сбмын колхозјасб котыргчбмбн сещбм торјалбмыс кутас бырны.

— Гїжбї менб: Кїрїл Івановїч Подоров. Кык вбв сета, кык мбс. Гїжббї... Полбмбн да артасбмбн тбл-кыд оз бост.

Гижсим морт 5-6 кымын, а мукбдыс нбрвйтө-ны-на.

Сіјѳ здук вылын кыптывлісны гөлснаныс колхоз котыртөмлы мөдарө бөжалыяс.

— Тенад-нө, Кіріл, мыкө журыд ужалө оз? Мы-нө те ачыл думайтан. Урсалин-жө, зонмө ассыд овмөс-тө—колхозө пырін. Кыті-нө теныд делівө... О, јөј те, јөј. Мукбдыс-пө мед-һың. Гөлдөбаыдлы һынөм жалитаныс оз кол, гөллунныс кыңзі. Колхозын көт, колхозтөг көт—өткод налы. Дөзмасны да петасны. Көт і налы да колхозтөгыс-жө овнытө-а. Кор окота ужалан, кор абу—он-дај, Мыј кокыштан сіјѳ і чуһыштан.

— Міјанлы дарөм. Кодлы окота—пырасны, кодлы абу—оз-дај. Кывтө-кө пиңсајад візан—буржык, ещажык, төдасны да омөһжыка кыскаласны.

— А візмуыд, візмуыд, Сидөржанушко? Ыбшөртө пөвсыштасны да тед да мем ыб ортыяс лөб петны, кытөні тај ваыс оз космывлы да ізяысла гөртө һекытчі сацкыһытө. Ыбөө візјастө? Со і віз сесеа, колокө, кывтө пиңсајад.

— Өні аја-піјаыс оз вермыны өтлаынсө овны да јукөһны-а, кыс һын боковөјјскөд овны.

Бара төкөтө лөһыштлісны да лөһ вылас гіжы-сіс чукостіс:

— Коди јешцө?

— Кіріт менө—Кіріл Івановіч Подоров. Абу-на-өд менам сізім седун. Өніөз-тај колхоз понда ов-лім да воҙө-на, гашкө, кықкө олам-да.

— Менө щөщ,, Щөщ... Щөщ...

Кыкөн колім. Кыкнаным вөвтөм јөз.

— Кыв сетчö Мирöи Митрејлы.— Коркбса мöz-
жö кодкö һерыштис менö. Быгтö ја воөн којыштис-
ны. Кын визјөн визјодлис сурса куца. Пьеш вылö
чепöсјис пöс. Сувтi... Сувтi да дөнöдi ставнысö ас-
лам ыжыд гөлöсөн.

— Гөлјас, медса-һин вöвтöм јöz öтувтчамöј кол-
хозас. Мiјанлы һинöм жалөн оз кол. Мi сöмын i төд-
ливлим пемыдыг-пемыдö сiлаыс вывтi ужалöм, щыг-
сö да кынмöмсö... Мi сöмын i төдливлим керка тыр
семјаөн мыреöм, на вöсна дун i вој пессим. Пыра-
мöј. Бостам ыбшөрсыс лубöј мујассö, визјасö-i. Пон-
дам öтув ужавны. Государство первојсö отсыштас,
ужылас ужалан көлуј да ужалан вöвјас лöсöдны.
Шөркөдa олысјаслы мiјан дiнö тујыс оз тушыс, но
кулакјаслы лöб пöдса. Пöдса лöб весиг кулакјас
дорыс мунысјаслы, Сесса, кушöм лоас олöмыс—
ставным вывтi öтмоза пондам муны. Öтмоза-кö бы-
дөн, öлöмыс пондам ужавны—секи öвi оз понды
красујтчыны, а мöд коньөрөн овны. Ужалöмөн—лоас-
öд ватагалөн—вын!

Бара код сурöлөн бергöдчiс мөвпјасныс—гiж-
савны кутисны.

Горөн-һин муним асланым баракö. Гөрзыным ну-
им өписок колхозса шьенјаслыз да комiлеслы мö дö-
дан пакет Габ Иванöс актујтöм куца.

2.

дыр-на мi ужалим. Некод некод вылö һинöмөн
егö лабсывлöј. Катiшщöјас тырласны кутисны кер-
јөн. Ылöсас öтгудырјö бостасам, сојам. Табакјас
вајласны јашщiвнас да кодлы колö, сiјö i ачыс ас

кінас боето јашікоыс. Збр вајасны мешокјаснас да сіз-жө сетыс аскінас вердчөны.

— Мыкө тон бөрја куыс петкөдлас. Өні тая пөттөз вердөны-на-а, табакөн куритөдөны-і.. Мыј сесеа колө, — вөлі шулывласны сөмын.

Сіз ескө олім-на, ез-кө лолыв сещөм тор. Өтчыд міјан асланым јөз зөбасыс адрөмаөс кык паскыд мешөк зөр, пуджын мында сахар, 28 воөміна табак, шыдөсјас і. Зөбасыс ставсө пыртлісны пызан вылө. Сөрт, некод оз вістаө, мыј таяө пө менам. Но-өд кодкө зөблөма-жө.

— Шабаш!. Тырмас сесеа тазітө ужавны... Јур-кунад он кутсузсыны, — медбура ужалыөсјасыс пон-дісны шуасын секі.

— Абу-на шабаш... Таяө нінөмна оз вістав, мыј міјанлы воіс пом, мыј дрігадаөн возө ужавны оз поз, — бурөщ сек кежлө воіс да кутө бригадасө раз-сөмыс Грішайд.—Таяө өтөі зөв ічөтіктор-на і петкөд-лө, асыным халатност. Мыјла не вөлі міјан асла-ным пөвсыс торјөдны өтөі мортөс, кодө ескө өтнасөн кутіс прөдуктајассө бөставны да нуөнды учот, мыјдтөм мунас өтув сојөм-јуөмө да мыјдтөм бөста-ласны торјөдн аслыныс. Сіз-жө ескө нуөдіс дөневник, бодјас кушөм лунө сојісны өтувја өбөдыс. Секі зөз бура позіс, нөтөі өшібітчытөг артавын, код вылын мыјдтөм забор лібө мөдногөн-кө — ужјөз.

— Өтінад нінөм жө ез вермы керсыны.

— Кызі ез. Нанјастө бөстігөн лоіны-өд сылы отсаөнејас, мешөкјаснас вөдітчыны. А сіјө пасјав-нытө верміс-нүн. Татчө аслыным позіс лөбөдны ічөтік јігана вежөс, кытөні позіс вічны кык кока вурдысјасыс.

Бара-на раммим. Воқо ыло сїд і лөбөдїм, кыңи велөдїс Грїшаыд. Запаскїкө бөрїм Пїла Иванөс да пырыс пыр-жө лөбөдїм прөдукта вїқан јїгана чом.

Сесаң-жө медгасө код сурөыс пондїсны артасны уждн. Кслө-пө категорїјас лөбөдны.

Өнїөзсө сїз-на ужалїм. Некущөм артасөм ез вөв. Кодı мыј вермас. Но шуїсны—воқо тақї оз поң. Емөс дыша ужалыөјас, штандајтыөјас, емөс і зїл јөз. Сеса өд бара-жө мүкөдыс јонөс, а кодеурөыс жебжыкөс да оз өгвыјө во ужалөмыд.

Категорїја. Кыңкө сїд первојсаңыс ез кажитчы. Кывжыс оз кажитчы. Категорїјалаң-кө јөзтө—пөш-та-һїн өмөла пондасны ужавны дај петаласны брї-гараыс. Колө кыңкө мөднөг лөбөдны, сїдї лөбөдны, медым кыптїсны ујас.

Колї ескө кыңкө да.

3

Колө шуны, мїјан брїгада вөлі сїд ылөсас котыртчөм брїгада код-на. Некоғ ез вөв прамөј жура-лыс. Ез вөв торјөдлөм быд пөлөс уң ыло гушпа-јасөн.

Мыјөн лоны кутїс шуасөмыд—секи пондїм-һїн прамөжыка сувтөдны котыртчөмсө.

Брїгадаһи вескөдлысөс бөрјөм бөрын медпервој лөсөдалїм торја группас: кервөчыөјас группа, кыс-касыөјас группа, пуктасыөјас да чөвтасыөјас группа. Быд группаө старшөј брїгадїрөс.

Лунмөд мығи старшөј брїгадїрјаслөн вөлі чу-көртчылөм, көнї најө сорһитїсны асланыс ујас јылыс.

Тақи ләббәчмән буржыка кутис мунны ужаләм, јонжыка кутис паскавны кызі торја группајас костын, сиқ-жә і торја ужалыојас костын ордјыгәм.

Быд группалы лоі урчигма лунга ужаләм вылө шөр норма. Ордјыгәммыс вөлі мунө, кодјас вермөны унжык ужавны шөр норма сертис.

Тақи ужаләмән да ордјыгәмән быд группа кутис тыртны ассыс нормасө. Медга-нын јона кутисны шөр нормасыс петны кыскасыјас. Војдөр 4 километр ылнаыс вөлі кыскөны кујимеөн, өні кутисны кыскыны лун кежлас һөлыгөн.

— Батө, ми талун каркоыкөд дас кер летчө-дәм. Сесса һекөд ез мијан мындасө.

Тақи гүеһикөн ошјы-ис батыслы Оһиг Иваплөн пыс—ар дасһола кымын дөтна.

— Медја, пијө, медја. Сиқ-кө каркотө һөшта-на буржыка колө старајтны. Кок увөыс кын чуркөсө кералөмөн весавны да лыскөн кокувсө вольсыштны.

— Асывнас ми медвоцца вөла летчим дај рытнас лишнөјыс кајлим. Щөц-на јешщө бөрја вөлајасыс-көд воим.

Һинөм ескө ез ло, вөлі-кө најө аскежаныс ужалөны да мукөд јөзөыс лишнөј кајлөны.

Өні талун-жө вөчисны собранһөкодөс да сорһитисны, мыјон бур бригадаөн ужалөмыс.

— Војдөр быд вереттө вөчыс вылө лунга норма вөлі уеө 2—2½ кубометрөн лун.

— Өні бригадаын быд вөчыс јурө—4-5 кубометрөн лун.

— Војдөр быд вөв јурө кыскөм вөлі воө 4—5 керјөн.

— Өні быд вөв вылө кыскөм—8-9 керјөн.

— Кушом нормајас вбли арталома воцца ужјас серти, најо некытчо ез кужны подјыны онја ужаліг дырји. Нормајас лоб лосодны онја серти.

— Талун Оныг Иванлон Васоыс асланыс каркоон кыскёма 10 кер— 5 кубометр мында.

— Медбура да мед-уна кыскыелы став ужалы-јас нимањ гөрд знамја.

Рајисны газет пые Гөрд знамја да чукостисны сыла Васілејос.

Знамјасы код жө гөрдөдөма чужом вылас да петіс јоз повсањ детінаыд.

— Вістав, піјө, атто ыждөдлыејасыдлы, — велө-дө сіјөс батыс.

Ставыс лөңлісны да віждөдны Васілеј вылө, ічө-тік ужалыс, вөв вөтлыс вылө, коді Шорывсакод ужалыејасы петкөдліс пример, кызі колө ужавны өтувја ужын.

— Дас кертө кыскіс міјан карко, а ег ме. Ме сөмын вожжіон вескөдла сіјөс. Сы вөсна, ме думыс, коңавны колө каркоос. Мед сіјө ез омөлтчы да мед сіјө некушом лунө таыс еща ез кут кыскыны.

Баракыс тырлі гора серөктөмөн. Серөетісны.

— Сек кості Піла Иван ведро пөлон пызан вылө вајіс зөр да кутіс віставны:

— Медбура кыскасыс колхознөј-бригадир вөв-лы— зөр! Ме кора тајө вөлыслы содтыны зөрсө 3 кілограммөз лун кежлө.

Барак тырлі ыжыд зыкөн. Ез-нін серөктыны, а көсјыөм местаө шлопөдчисны кіјаснаныс.

Міјан сін возын Оныг Иванлон пыс лоіс сешөм мортөн, код вылө шенчөм-дівујтчөм пырыс лоб чөвтлыны сінјастө. Сіјө сешөмі жө, кызі кывсана

мортос видчысны ылысаң воѡм да кобчунълаолд-
мѡн виѡдлѡны сижѡс воѡм мыстыс.

Виѡдам. Виѡдам гусѡн і јавѡ, бытѡ ѡпѡз егѡ-
на і адчывлѡј, кѡѡ ескѡ тѡвбыд-нын мијан дінын
вѡлі-а.

А сижѡ чујмылігтыр пыр сажѡдчыштѡ батыс сажѡ,
тупјѡ кинас роѡасѡм гач пиѡссѡ, бытѡ сы вылѡ
чајтѡ јѡзсѡ виѡдѡг.

Мем окота лоі весігтѡ вѡвсѡ. каркосѡ виѡдлыны.

Сижѡ гіднаас еѡјѡ козналѡм зѡрсѡ, а ласні дорас
јур вестас ѡпалѡ гѡрд знамјамд. Сетѡ-нын кода-кѡ
кості петкѡдлѡма Васілејамд.

Карко. Јајтѡмиѡк вѡв. Весіг оз верітчысѡы, мыј
тајѡ вѡлыс став вѡвјассѡ вермѡ панјыны.

— Карко! Оѡ ѡні-на те вѡлін сувтѡм вѡв— кык
да куім керјѡн летѡдан лун кежлѡ, а талун—дас
кер вѡтыс кајлѡмѡн. Карко! Абу-ѡ те мијан Шорјывса
ужалыс јѡзсѡ ѡгувја уѡас кыпѡдысѡы? А, карко?

Карко еѡјѡ да бергѡдчывлѡ мелаѡ јурнас. Ѥерт,
мыјкѡ тѡдыштѡ-жѡ.

Сижѡ лунсаң карко асѡыс верд тујсѡ некушѡм
вѡвлы ез і сетлыв. Каркоѡс кутісны тѡдны, быдѡн
сувтлѡмѡн виѡдлѡны сижѡ гідна дорті мунысјас,
сѡ-жѡ і кыскасігас панымд лѡмѡјас.

Сы вѡсна, гашкѡ, кутісны сижѡ старајтны щѡщ
јѡзыс. Вѡчсны сылы лыс гідна да быд вѡј кежлѡ
весалѡны кујѡсѡ да волсалѡны посні лыска волѡ-
сѡн. Кыскаліг кежлас паскымд мешѡкыс вѡчісны
вевтѡд. Сижѡс-кѡлујсѡ вылѡс лѡсѡдісны-і.

Ѡні Васілејлѡн абу-нын кісѡм пиѡса дѡра гач,
а гынсапѡг гѡлѡн вывтыс леѡалана руд ној гач.

Кыскаѡмѡн да вѡчѡмѡн ордісѡѡны аја-шја.

Жортјас, вескыда-кө шуны, мијан бөрја вылас вөмө
ужаломным вывти бур. Ужалан да весиг муң он
төдлы. Ужалан да аслад нумыд петө, аслад төдлы-
төг кымд лыбө да терыбчө ужас.

Пудорад сувтлан да сөмын косалан да косалан
сijөс — сы өдjөн ештөдан. Некод оз чебсаг уж вы-
лыс. Некод оз жуј керсы да шенгы уж вылыс.

Важөн-нын мијан бригадаса ужалысјас аонысө
ставныс шулисны ударникјасөн да көсjылисны ужавны
помастөч.

Сы кыңчi, локтан тулыс шуисны заводитны өтүв
ужавны виңму, бырөдны межајас.

Сез. Шондiа асыв.

Черлөн да пилалөн уж шыс шычөдiс јасө.
Ғилгөны да тригөны жежид пожөмјасө. Мөда мөд
вежмыет лозгөны пујас.

Мијаныс бөрынжык пуктасыејаслөн да выска-
сыејаслөн јурјалөны гажа гөлөсјас.

— Татчө, татчө, Луба...

— Возөжык...

А мијан јөз, пөрөдчыејас, мөда мөдыслы:

— К ы м ы н ө д п у?

— д а с ө д!

— К е ж ө ј!

Ватагадн — в ы н!

Өтувтчөм ватага вынды оз виңав вочсаены кулак-
јаслөн вы.

Бура ужалөмыс да содтөдөн норма тыртөмыс
мијан бригадалы сетисны премija 2.000 шajт.

Сijө едмсө ставнас пуктим колхознөј фондө
машинајас лөөдны.

ЖУРИНДАЛЫГ

Лыстбөк

I. Баракын	3
II. Вежадыр	26
III. Прорыв	50
IV. Ватагалон вын	86

Сдано в набор 14/X-31 г. Сдано в печать 10/XII-31 г.

Ст. формат 62×94, 1/32, 3 п. л. 140000 знаков

КОМИГОСИЗДАТ

Петісны вьль коми ыгајас:

„ВÖРЫН“—Сандрік Јогорлөн вөрле-
рём жылыг повестъ.

„ДОРВЫВ—
СУКЪАСÖМ“

Роч вьлыг комиöдöм очер-
кјас. Сетчö гижöма, кызи
ставмувывса капиталистјас,
Росвіјаыг вöтлöм белогвар-
дејечјас којöны СССР-öс
најтөн, болгöны СССР-ын
торјөн-нын вөрлезаніңјасын
мырдöна уж жылыг, сö-
ветскöј „демпінг“ жылыг, кы-
зи та вьлö вьрö вочакыв
СССР-са да ставмувывса
пролетариат.

РЕГЫд ПЕТАС:

ПЕдъ ГЕЪЛÖН колхозјас течöм жы-
лыг вьль повестъ „Сіктса асыв“

ТАЈÖ ыгајассö сузöдны пофö сыктывкарса
КОМИГОСИЗДАТ МАГАЪНЫГ

КОМІ ГОСИЗДАТЛОН

ЛІТЕРАТУРА ЛУКÖд 1932 ВОЫН

ЛЕЗÖ НЬОЛ НОМЕР ХУДОЖЕСТВОА ЛІТЕРА-
ТУРА АЛМАНАХ

„ВЫЛ ВОЈВЫВ“

Алманахјасö лоö лезöма вiстјас, пјесајас, кывбурјас, очеркјас, кофтылöмјас граж- санскöј војна јылыс, интервенција јы- лыс, гöрд армија јылыс, вöрлезöм-кылö- дöм јылыс, колхозјас течöм јылыс, Војвыв крајын да Коми областын индустриализација мунöм јылыс да с. в.

КАПП-са шленјас, том гижыс-ударникјас! Гижöј алманахö, паскöдöј сiјöс коми ужалыс војтыр пöвсö—вöрö, колхозјасö, стрöйкајас вылö.

Художествоса гижöд отсöгöн кутам вермасны Выл индустриальной социалистической Војвыв вöсна.

Гижöдјас ыстöј: Сыктывкар, Коми Госиздат.

Коми художествоа литература секторъ.

